

Başlıksız Yazı

Havva İşkan

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı. havva@akdeniz.edu.tr

Rahmetli Prof. Dr. Sencer Şahin, bu derginin 134, 135 ve 146 numaralı sayıları ile aynı yayınevi tarafından basılan farklı yayınlarında, *Patara antik kenti kazılarında çalışan kişiler hakkında* yazılar

yayınlamıştır. İlk iki yazısı, o zamanlar sürmekte olan davaların da içeriğinde olduğu için yanıtlanmamıştır. Bilirkişi raporları ile lehime sonuçlanan bu davaların arkasından, bu yazının bugün kaleme alınması, maalesef bir vefatın arkasına denk gelmesinin üzüntüsünü içinde barındırmaktadır. Ne yazık ki zorunlu olarak kaleme alınan bu yazı; tarafımıza yapılan bu çok ağır hakaretler, suçlamalar ve itibarsızlaştırma eylemleri karşısında bir savunma yapmayı değil, tek kelimesi bile “bilimsel gerçeği” yansıtmayan bu yayınlardan “bilimsel hafızayı” arındırma amacına yöneliktir. Çünkü başta 1887 yılında basılan kitapların bile arkasına sığınan son yazısı olmak üzere bu yazılanlar; 127 yıldır Likya’nın ve Patara’nın baştan sona değişen tarih ve arkeoloji gündeminden, yeni bulgu ve buluntularından hiçbir şekilde haberdar olunmadığının; zaten aslında amacın da arkasına sığınılan bir bilimsellik değil, belli ki elinizdeki satırların sahibine karşı büyü-tülen tanımlanamaz bir nefretin yönlendirdiği büyük bir karalama içgüdüsünün açık göstergesidir. Bilimsel eleştiri ve farklı düşünce sahibi olmak, bilimin doğasında vardır ve buna hiç kimsenin bir itirazı olamaz. Ancak elbette ki böyle bir durumu hem bilimsel alt yapısını oluşturmadan hem de başka bilim insanlarına hakaret ederek sunamazsınız.

İşte Sayın Prof. Dr. Şahin ne yazık ki bu nedenle özellikle genç bilim insanları ve adayları/öğrenciler tarafından önceki çalışmalarının bilimsel içeriği ile değil, bu yayınlarının kendisi dışında -başta arkeologlar olmak üzere- çok sayıda bilim insanının çalışmalarını aşağılayan, hakir gören, inanmayan, yok sayan ve hakaret ederek itibarsızlaştırmaya yönelik üslûbu ile hatırlanmaktadır. Oysa Sayın Prof. Dr. Şahin’e eleştirilerinin ancak bilimsel bir makalenin evrensel kriterleri doğrultusunda yayınlanabileceği söylenmiş olsaydı, kendisi ömrünün son günlerini, üstelik de ağır bir hastalığın sıkıntılarını yaşarken, bu yanlışlarla dolu gündemin öfkesinde geçirmemiş olacaktı. Bu dergide üçüncü yazının basıldığını kendisinin vefat gününde haber aldığım da, daha içeriğin bile ne olduğunu bilmeden, bir kez daha bu yazıların hem basıldığı Arkeoloji ve Sanat’a hem de Türk Arkeoloji Camiası’na hiç yakışmadığını düşündüm; buna inancım bugün de tamdır. Tıpkı vefat gününde mutlak gerçeğe doğru yol alan Sayın Prof. Dr. Şahin’e en içten bir biçimde hakkımı helâl ederken de, doğru olanı yaptığıma inancımın tam olduğu gibi.

Söz konusu yazıların “doğruları”, aşağıdaki gibidir. Altı çizili olan sözcük ve cümleler Sayın Prof. Dr. Şahin’in, Arkeoloji ve Sanat’ın, 146 numaralı dergisinde ve aynı yayınevi tarafından yayımlanan diğer yayınlarında basılan sözcük ve cümlelerdir:

1."Caput gentis Lyciae" konusundaki temel yanlış, öncelikle *caput* ve *gens* sözcüklerini birbirinden ayırarak ve onlara tek tek anlamlar yükleyerek yorumlamakla başlamıştır. Oysa en basitinden sadece Latince *Thesaurus*'a bakılabilmiş olsaydı, ya da dijital kaynaklara girerek *caput* veya *gens* kelimelerini tek tek ele almak yerine *caput gentis* veya *caput xxx* şeklinde taraması yapılırdı bile, bunun böyle olmadığı açıkça görülebilirdi. Ve beklenirdi ki, bu yazının basılmasına onay verenler, keşke sadece 'metonym' kavramının arkasına sığınmayıp "pars pro toto" gibi kavramlardan da haberdar olsunlar. Her ne kadar bu denli açık ve tartışmasız bir konu, Latince *testimonia*'daki *caput xxx* kanıtları görmezden gelinerek –her zaman olduğu gibi Patara çalışanlarına yönelik- bilinçli bir spekülasyonun içine atılmış ise de, -adı tarafımızda olan- objektif ve "Latinceyi gerçekten hatmetmiş" bir dil bilimci bize gönderdiği yazıyla bu haksızlığa nasıl isyan ediyor; ona bakalım:

"*Caput* kelimesi sözlük tanımı olarak 'baş, kaynak, köken' gibi anlamlara gelmektedir, ancak yazının üslubundaki aşırılık 'kelle' tanımı verecek kadar ileri gitmiştir.

Caput kelimesi bazen tek başına hemen bir yer adından önce kullanılır. Örneğin Plinius, n.h. lib. V c.117'de *Splyum, quod ante Tantalus vocabatur, caput Maeoniae* der, yani 'adı daha önce Tantalus olarak söylenen Splyum, Maeonia'nın başıdır'. Bu şekilde pek çok yer adının başına *caput* kelimesi getirilerek "başkent" özelliği vurgulanmış olur. Yine Plinius n.h. lib. V c. 90'da *Babylonem, quondam Chaldaee caput* şeklinde geçer ve 'bir vakitler Chaldaea'nın başı/başkenti olan Babil' şeklinde çevrilir. Eğer Babil şehri de devasa saray, tapınak ve arşivlerine rağmen bir 'başkent' sayılmayacak ise artık geriye söyleyecek bir şey kalmamış demektir.

Caput kelimesi bazen tam da bu ihtiyacı karşılamak için *regnum* 'yönetim, rejim' kelimesiyle birlikte geçer. Plinius, n.h. VI c. 122'de *Chalain Chalonitide... quod nunc caput est regnorum...* olarak geçen ifade 'şimdi krallıkların başkenti Chalonitis bölgesindeki Chala şehridir' şeklinde çevrilir.

Caput kelimesi *gens* 'soy, boy, halk, budun, kabile' kelimesinin tekil ve çoğul halleriyle birlikte de geçer. Örneğin Plinius, n.h. lib. VI c. 121'de *Babylon, Chaldaicarum gentium caput* olarak belgelenmiştir ve 'Babil, Chaldi halklarının başkenti' anlamı tartışılmayacak kadar açıktır. Tekil *caput gentis* kullanımı ise oldukça yaygındır ve her zaman bir etnik aidiyet göstermiştir. Yalnızca Tacitus'un yıllıklarındaki birkaç pasajı kaynak göstermek bile yeterlidir.

Tacitus, *Annales* 1.56'da ... *caput gentis Mattium...*

Tacitus, *Annales* 3.43'de ... *caput gentis Aeduorum...*

Tacitus, *Annales* 3.43'de ... *Augustodunum caput gentis...*

Örnek ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere antik kaynakların hiç bir satırında, *caput gentis Lyciae'nin* yazıda ifade edildiği gibi "Phaselis'ten Telmessos'a kadar uzanan 'bir bölgenin baş veya uç tarafındaki Patara (limanı)" anlamını verecek bir yorum, asla mümkün değildir.

Caput gentis Lyciae, Likya halkının başkenti demektir".

Sadece Yunanca değil Latince de bilen bir uzmanın kaleminden sonra ben de bir arkeolog olarak -genel kültür sahibi herkesin bildiği- '*Roma, caput mundi=Roma, Dünya'nın başkenti*' deyişini böyle bir yazının basılmasından sorumlu olanlara ithaf ediyorum (Res.1).

Görüldüğü gibi "Livius Livius olalı, (gerçekten de!) böyle bir iftiraya uğramamıştır".

Basılan metnin vahameti konusunda bir diğer çarpıcı kanıt da, Sayın Prof. Şahin'in bizzat kendi yazdıkları arasındaki açık çelişkidir. Ve ne ilginçtir ki birbirinden farklı

görüşleri içeren bu yayımlar (Res.2), birkaç ay ara ile aynı yayınevi tarafından basılmışlardır!

Sencer Şahin, STADIASMUS PATARENSIS. Itinera Romana Provinciae Lyciae /Likya Eyaleti Roma Yolları (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2014) = Şahin 2014.

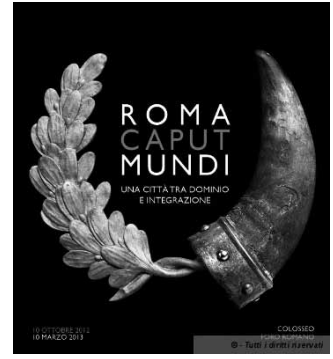
Sencer Şahin, Bilim ve Bilirbilmezlik Üzerine Notlar III, Arkeoloji ve Sanat 146, 2014 = Şahin 2014a.

Şahin 2014, S. 126-127: “Livius, İ. Ö. 190 yılı olaylarını anlatırken, Patara’yı *caput gentis* (ülkenin başkenti) olarak tanımlamaktadır (Liv. 37, 15,6). Mithridates (İ. Ö. 120-63) savaşları (İ. Ö. 89-63) sırasında Likya ile birlikte Patara’yı Roma’nın yanında görüyoruz (Ekkonu 1a). Bu sadakat kente, Likya’nın İmparator Claudius tarafından askeri eyalet statüsünde Roma hâkimiyetine sokulmasıyla birlikte, sadece $\Lambda\upsilon\kappa\iota\omicron\nu\tau\omicron\nu\tau\omicron\nu$ ’un değil aynı zamanda Provincia Lycia’nın da başkenti olma şansını vermiştir.

Şahin 2014a, S. 130: “Livius yukarıya aktardığım söz konusu cümlesini kullandığı paragrafta Roma ile Seleukoslar arasındaki savaşlar sırasında İ.Ö. 190 yılı olaylarını anlatmaktadır. Bu yıllarda ortada ne Likya Birliği adı altında politik bir kuruluş ve ne de böyle bir kuruluşun ‘başkenti’ vardı. İ.S. 43 yılına kadar süren bu federatif karakterli “Likya Birliği” döneminde dahi “başkent” adı altında tek bir politik merkezden yönetilen bir idare şekli oluşmamıştır”.

Bu yaman çelişkinin izahı yoktur!!

Görüldüğü üzere Sayın Prof. Dr. Şahin, bizzat kendisi de son kitabında *caput gentis* ifadesini “ülkenin başkenti” olarak tanımlamıştır. Ne olduysa sadece birkaç ay içinde Patara’nın *caput gentis* Lyciae olmadığı hükme bağlanmış, Livius’un bunu “Rodostan Patara’ya bakarak” yazdığı anlaşılmıştır! Ayrıca 1867/1868 yıllarında, evet yanlış okumadınız, tam 147 yıl önce doktora çalışması olarak bir Likya tarihi kitabı yazan (doktoranın basım tarihi ise 1887’dir) lise öğretmeni O. Treuber’in kanaat bildirdiği bir dipno-

Resim 1: “Roma Caput Mundi” sergisi afişi (Kaynak: <http://arche-oroma.beniculturali.it/en/exhibition/roma-caput-mundi-city-between-dominion-and-integration>).

126

STADIASMUS PATARENSIS

anlatırken, Patara’yı *caput gentis* (ülkenin başkenti) olarak tanımlamaktadır (Liv. 37, 15,6). Mithridates (İ. Ö. 120-63) savaşları (İ. Ö. 89-63) sırasında Likya ile birlikte Patara’yı Roma’nın yanında görüyoruz (Ekkonu 1a). Bu sadakat kente, Likya’nın İmparator Claudius tarafından askeri eyalet statüsünde Roma hâkimiyetine sokulmasıyla birlikte, sadece $\Lambda\upsilon\kappa\iota\omicron\nu\tau\omicron\nu$ ’un değil aynı zamanda Provincia Lycia’nın da başkenti olma şansını vermiştir. Stadiasmos anıtının dikilişinden sadece üç

Sencer Şahin, STADIASMUS PATARENSIS. Itinera Romana Provinciae Lyciae /Likya Eyaleti Roma Yolları (Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2014) S.126.

Livius’un burada *caput gentis* ile vurgulamak istediği, Patara kazıcısının anladığı şekilde “soyun başı, Likya’nın Başkenti” kesinlikle değildir. Latince’de *caput* sözcüğünün baş, kelle gibi lügat anlamlarının yanı sıra, uç, baş taraf, son taraf, başkent, merkezi nokta gibi mecazi anlamları da vardır. *Gens* sözcüğü ise ilk

Sencer Şahin, Bilim ve Bilirbilmezlik Üzerine Notlar III, Arkeoloji ve Sanat 146, 2014, S.130

Resim 2: Prof. Dr. Şahin’in farklı “caput gentis” yorumları.

tuna sığınarak, hatta onun bu duruma "H. İşkan gibi kimselerin (Livius'u) çarpıtacağını hesap ederek dikkat çektiği" ortaya konmuştur!

MÖ 190 yıllarında Likya Birliği'nin olmadığını iddia eden Sayın Prof. Dr. şahin, örneğin tüm epigrafların yakından tanıdığı Araxa yazıtından (J.A.O. Larsen, "The Araxa Inscription and the Lycian Confederacy", CPh 51, 1956, 151-169) ya da OGIS 99 numaralı Ptolemaios Epiphanes döneminde "Likya Birliği" tarafından dikilen bir heykele ait yazıttan hiç söz etmemektedir. Bu yazıtlar 190'lı-180'li yıllarda bir Likya Birliği olgusunun var olduğunun kanıtları olarak pek çok bilim adamı tarafından gösterilmektedir; örn.: T.R. Bryce, The Lycians: The Lycians in literary and epigraphic sources (1986) S. 102. Likya Birliği'nin hatta MÖ 3.yy.da var olduğunu gösteren antik anlatımlar da mevcuttur (Pausanias V.8.11: 131. Olimpiyatlardaki araba yarışı "Likyalı" Tlepolemos kazanıyor, MÖ 254). Likyalıların Klasik Dönem'de de bir "Birlik" olarak hareket ettikleri, örneğin MÖ 452/451 yılına ait Atina tribut listelerinde adlarının bir bütün olarak "Likyalılar" olarak yazılmasından da anlaşılmalıdır (T. R. Bryce, "Political Unity in Lycia during the "Dynastic" Period", JNES 42, 1983.1, 31-42). Başka önemli örneklerin de eklenebileceği bu konudaki en son çalışmalardan biri olan E. Özer, "The Lycian League and Olympus in the Eastern Lycia", Mediterranean Journal of Humanities III. 2, 2013, 211-223 yayınında da, ne kadar çok sayıda araştırmacının da bu görüşe katıldığı referansları ile okunabilir. Aslında Likyalılardaki birlik düşüncesinin kökeni bugün artık daha da derinlerde aranmaktadır: Prof. Dr. T. Korkut, "Antik Çağlarda Amphitionia, Symmachia, Sympoliteia Yapılanmaları ve Likya Birliği" (B. Can-M. Işıklı (Edit.), Doğudan Yükselen Işık. Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı (2008) 129-139) adlı araştırmasında, "Anadolu'da bilinen en eski birliğin Assuwa/Arzawa Konfederasyonu olduğunu, MÖ 15. yüzyıl ortalarından I. Tuthaliya Dönemi'ne ait bir tablette Assuwa Birliği'ne katılan devletler listesinin başında Luqqa'nın (Likya) bulunduğunu" kanıtları ile yazmaktadır. Bilindiği gibi Kadeş Savaşı'nda da örneğin Pataralılar, Ksanthoslular ya da Myralılardan değil, Lukka/Likya halklarından söz edilmektedir. Ve nihayetinde Troia Savaşı'nda Sarpedon da örneğin sadece Pinaralıların ya da Tlosluların değil, Likyalıların önderidir (Ansiklopedik bilgi).

Özlücesi Likya'da bir "birlik" düşüncesinin varlığı, Sayın Prof. Dr. şahin'in uzmanı olduğu Roma Çağı'ndan binlerce yıl öncesine gitmektedir; kuşkusuz bugün bilemediğimiz bir formatta, fakat Hellenistik Dönem birliğine geleneksel ve fikri öncü niteliğinde bir olgu söz konusudur. Likya'nın Roma öncesi tarihine 'yok muamelesi yaparak' MÖ 167'den önce birlik yoktur diye 'kestirip atmak', bu topraklara yapılacak en büyük haksızlıktır; aynı "Likya Birliği'nin federatif karakterli olduğuna" vurgu yapılması gibi. "Federatif" sözcüğünün burada özel olarak seçilmesi, Patara kazıcılarına yönelik (ve özde bizim içinde asla bulunmadığımız) güncel bir politik yükleme ve tehlikeli bir karalamanın ürünüdür; bu duruma yazının sonunda ayrıntılı olarak değinilecektir. Oysa Sayın Prof. Dr. şahin sadece örneğin el kitabı mahiyetindeki P. Siewert-L.A. Foresti (Edit), Föderalismus in der griechischen und römischen Antike (2005) gibi bir yayını okumuş olsaydı bile, bu modern kavramın antik dönem birlikleri özelinde kullanılmasının ne denli zor bir mevzu olduğunu öğrenebilirdi.

2."Patara Su Yapıları ve Yazıtları" konusu, özde epigraflar arasındaki bir farklı okumanın ürünü olmakla birlikte, bkz.: S. şahin, "Patara Deniz Feneri. Eleştiriye Eleştiri", O. Tekin (Edit.), Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur (2009) S. 331, kazı başkanlığı görevini henüz 2009 yılından bu yana yürüten "hanım kazıcıya" hakaret etmek yolunda özel bir önem kazanmıştır. Sırayla gidelim:

a. "1988 yılından beri Patara antik kentini F. Işık ile birlikte kazan bu hanım kazıcının, kentin can damarı olan suyoluna çeyrek asır sonra, yani S. Şahin'in bu suyolunun en önemli ögesi olan Delikkemer basınçlı su kemeri üzerindeki yapı yazıtını okumasından ve 2007 yılında yayımlanmasından sonra.....2011 yılında nazar atfetmesi bilimsel bir gecikme olmakla birlikte.....".

Sayın Prof. Dr. Şahin 1990 yılından itibaren Patara kazılarına epigraf olarak katılmıştır. Patara Kazı Heyeti 1991 yılında Patara suyolları ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapmış; "topografik konum, kaynak, suyolları, aquadukt ve köprüler ile su basınç odası" araştırılarak ve hatta sonuncusu S. Akerdem tarafından kazılarak Kazı Sonuçları Toplantısı 14. 2 (1992) 394-396 sayfalarında basılmıştır. Bu yayında "J. J.Coulton'un bu ünlü aquaduktun yapımı için Nero Dönemi'ni önerdiği ve kapı lentosu üzerindeki Vespasian Dönemi yazıtın onarımla ilgili olduğu" da yazılmıştır. Özlücesi; Patara kazı heyeti bu suyolları yapılarını 1989 yılından, Sayın Prof. Dr. Şahin ise (kendisinin S. Şahin, Die Bauinschriften auf dem Druckrohraqüadukt von Delikkemer bei Patara, Ch. Schuler (Edit.), Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz, Denkschriften Akademie Wien 354 (Viyana 2007), S. 102'de yazdığı gibi 1994 değil) 1991 yılından itibaren bilmektedir; zira kendisi o zaman yazıtın varlığından tarafımızca haberdar edilmiştir (**Res.3**). Dolayısıyla bir "bilimsel gecikme" var ise, o da bu yazıtın 16 yıl sonra yayınlanmışlığında aranmalıdır. Belli ki yazıtın öneminin o yıllar içinde farkında olunmamış, Patara kazılarında arkeologlarca ortaya çıkarılan bilgiler ve bulgulardan sonra irdelenme gereği duyulmuştur. Ve bu nedenle yayın, yasaların tanıdığı yayın hakkı süresi kat be kat aşılmasına rağmen, Alman mühendis araştırmacı K. Grewe'nin verdiği bir fotoğraf üzerinden izinsiz olarak yapılmıştır. Ancak bu yapılırken içeriğin çok önemli bir noktası yanlış okunmuştur: Patara kenti, Sayın Prof. Dr. Şahin'in sayfalar dolusu hakaret sarmalları ile birlikte iddia ettiği gibi 30 ay değil, 4 ay susuz kalmıştır!

Patara kazı heyeti, suyolları ile ilgili araştırmalarını, o yılların kazı ödeneklerinde herkes tarafından bilinen yetersizlik nedeni ile sürdürememiştir. Çalışmaların yeniden başlamasının nedeni ise, *elbette ki* Sayın Prof. Dr. Şahin'in 2007 yılı basım tarihini taşıyan,

Resim 3: Patara Delikkemer Yazıtı.

fakat bizim gecikmeli olarak haberdar olduğumuz, bu yazıtı yayınladığı makalesi değildir. Bu yayından haberimiz olmadan 2007 yılı boyunca ön hazırlıkları ve yazılımı süren bir TÜBİTAK projesi hazırlanmış, bu projenin kabul edilmesiyle 2008'de ilk çalışmalar başlamıştır. "Patara Antik Kenti Suyollarının Arkeoloji, Mimari ve Su Mühendisliği Açılımlarından İzlenmesi" adını taşıyan proje, çok disiplinli yapısı ile hem kente su getiren sistemi, hem de kent-içi dağılım sistemini incelemiş, kapsamlı kazılar, çizim ve belgeleme çalışmaları 2011 yılına kadar devam etmiştir. Yani su iletim sistemini ve tüm yapılarını sadece yazıtların aktarabildiği kadarı ile dar bir perspektiften değil, bütün yönleriyle ve en yeni bilimsel teknolojilerle incelemek amacıyla yürütülmüştür. Bu bağlamda örneğin 22.5 km.lik su iletim hattının yeni topografik alımı yapılmış, Delikkemer dâhil tüm kalıntılar belgelenmiş, su mühendisliği ile ilgili temel hesaplamalar yapılmış ve hattın tamamı sit alanı olarak tescil edilmiştir. Projenin başarısı çok büyük olmuştur. Bulgunun fiziki büyüklüğü dört yıl boyunca yapılan araştırmalarla henüz tamamlanamamış olduğu için çalışmalar devam etmektedir. Özlücesi arkeologların işi-kendisinin de bildiği gibi- bir yazıtı okuyup yayınlamanın çok ötesinde bir zorluk derecesine sahiptir. Okuyucunun böyle bir çalışmanın ne kadar süreceği konusunda bilgisi olması için Bergama suyolları araştırmalarını örnek vermek isterim. G. Garbrecht: Die Wasserversorgung von Pergamon, AvP I.4 (2001),1-3: "İlk araştırmalar 1885-1907 yılları, asıl araştırmalar ise 1967-1990 yılları arasında toplam 45 yıl sürmüştür; yıllık yayınlanan raporlar dışındaki ana yayın ise bitiş tarihinden ancak 11 yıl sonra gelmiştir". Arkeolojik ve epigrafik çalışmalar arasındaki çalışma süresi, yöntem ve yayın konusundaki temel fark işte bu kadar açıktır ve bunu bile bile arkeologlara eleştiri getirenlere; Sayın Prof. Dr. Şahin'in kendi sözüyle "edep yahu!" diyerek cevap vermek gerekir.

b. "Bunun yerine Patara kazıcıları Bizans Çağı'nda hamamın suyu kesilince, susuz kalan binanın helalarında 'necasetten taharet' amacıyla kullanılan ve bizzat kendilerinin "Bizans Selpaki" ismini taktıkları çakıl taşları ve keramik parçalarını 1990'lı yılların başından itibaren toplayıp arşivlemekle uğraşmışlar ama bunların ne olduğu hakkında fikir yürütememişlerdir".

Söz konusu tuvalet (helâ) Liman Hamamı'na ait değildir; hamamın içinde de değildir. Duvar, sarnıç, banyo ve tuvalet gibi döşemelerle kalıntı, hamamın yanındaki bir 'konut'dan günümüze ulaşanlardır. Kalıntılar çok az bir yükseltiden sonra bugün gibi o gün de su altında olduğu için, katmanı belirlenemez. Ve Bizans Dönemi'ne ait olan kalıntılar, elbette ki kazının Bizans Dönemi uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Söz konusu alanda "1990'lı yılların başından itibaren" sürekli değil, sadece bir dönem çalışılmıştır. Tüm bunlar yayınlanmıştır: M. Bulba-İ. Kızgüt, "Liman Hamamı", KST 15. 2 (1993) S. 287.

Öte yandan Prof. Dr. M. Kunze ile birlikte bir "kazı şakası" olarak çalışmalar sürecinde ortaya atılan ve bizlerin bile unutmış olduğu böyle bir gündemin büyük bir ciddiyetle içeriğe alınmışlığı, yazının arkasında yatan ruh halini sergilemektedir.

c."H. İşkan önce bu 'Bizans Selpakları'nı tarihleme işiyle uğraşsa daha yararlı bir iş yapmış olur" cümlesinin içinde gizlenen hakaret, ancak kaleminin sahibi ile basıldığı yerin rengini belirlemektedir. Değilse benim için ya da Patara'da veya başka kentlerde çalışan diğer meslektaşlarım için, tapınak kazmak ile tuvalet kazmak ya da siyah figür Atina seramiği ile tuvalet seramiğini bilimsel olarak değerlendirmek açısından hiçbir fark yoktur; çünkü mesleğimizin etiği bunu gerektirir.

d."Ama kazdığı kültürün tarihinden, dilinden, sanatından, sosyal değişimlerinden bu kadar bihaber olan bu kazıcı hanım, şimdi kalkmış.....".

"İşkan'ın akıl hocaları.....".

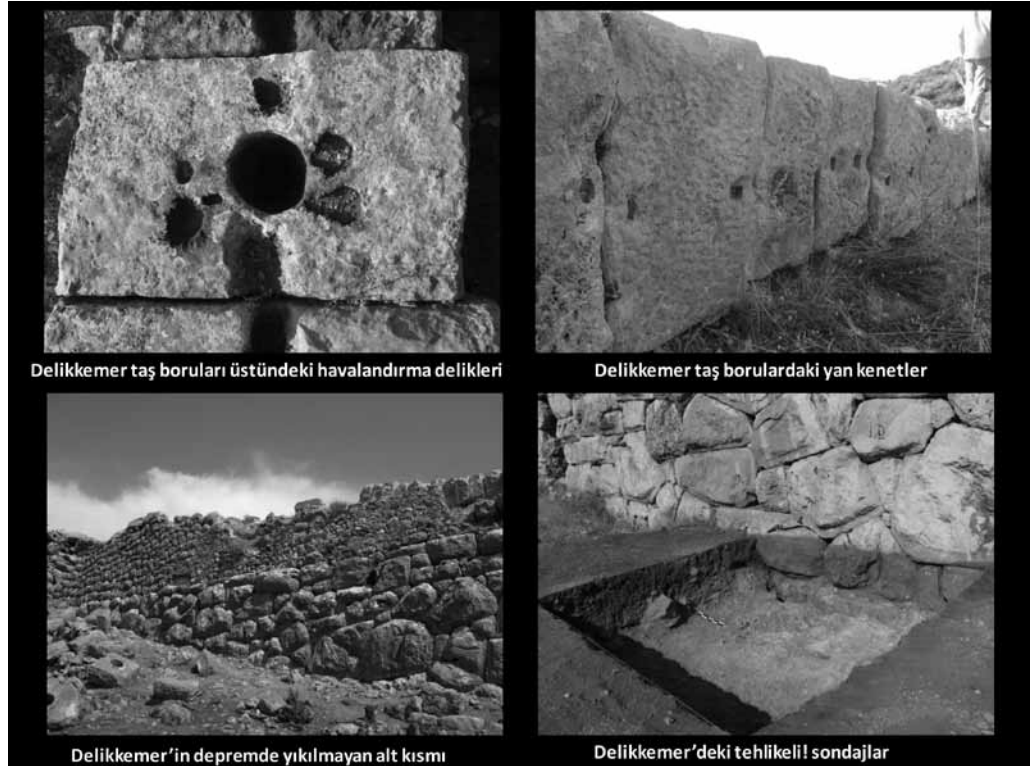
"İşkan okuduğunu ya anlamıyor, ya da"

Bu kazıcı hanımın kazdığı ve kazmadığı yerlerin kültürüne, tarihine, diline, sanatına ve sosyal değişimlerine dair yaptıkları ve yazdıkları; kültürü, tarihi, sanatı, sosyal değişimleri, arkeolojik verileri ve hatta kendisine uymayan dili bile diğer ilgili tüm bilim dallarının ve bilim adamlarının görüşlerini reddederek sadece ve sadece yazıt ve yazılı belgelere indirgeyen siğ bilimselliğin karşısında dimdik ayakta ve bu yazının içeriğinde ortaya konanlar bunun en somut belgelerindedir. Steril yaşamlarının steril masalarından bakarak; binbir zorlukla mücadele edip kültür varlıklarını ortaya çıkaran, onları korumaya ve onarmaya çalışan, terini toprağa karıştıran bir bilim insanına yönelik bu son derece haksız ve adaletsiz sözler, ancak ilgilinin yüreğindeki karanlığın ve Homongolosvari bakış açısının tezahüründen ibaret olabilir.

3. "Toprak Künkler Bilmecesi" aslında bir 'trajik komedi' anlatımına sahiptir.

"Ben (Şahin) Delikkemer yapı yazıtını 2007 yılında yayımladıktan ve çevirisini de verdikten sonra 2008 yılı kazı sezonunda H. İşkan vakit kaybetmeden bu yapının dibine gidip rastgele ve tehlikeli sondaj çukurları açmaya başlamıştır"

Patara'da çalışanların 'hiçbir şeyi bilmediklerine, kendiliklerinden asla bir şey yapamayacaklarına, mutlaka bir -akıl hocasına- ihtiyaç duyduklarına ve de hayatlarını Sayın Prof. Dr. Şahin'in yazdıklarını takip ve taklit etmekle geçirdiklerine!' kesin olarak inanmış bir düşüncenin yazıya dökülmüş haline nasıl bir yanıt verilebilir ki? 2007-2008 sorunsalına yukarıda değindiğimizi hatırlatarak yine de deneyelim: *Arkeologlar kazı yaparken her zaman sondaj açar!!!* Delikkemer sondajları da Sayın Prof. Dr. Şahin'in orada var olduğunu söylediği künkler bulunsun diye değil, arkeolojik kazı yöntemlerinin zorunlu kıldığı "duvar tarihleme, öncü yapıların bulunup bulunmadığını tespit etme, temel seviyesine kadar olan dolgu yüksekliğini görüp yapının açılması için gerekli çalışmaların planlamasını yapmak" gibi kriterler doğrultusunda açılmıştır (Res.4). Örneğin bu sondajların verileri ile Delikkemer'in temelden yıkılmadığı ve yazıtın

Resim 4: Delikkemer'deki havalandırma delikleri, yan kenetler, depremde yıkılmayan alt beden ve tehlikeli sondaj.

içeriğindeki bu ifadenin yeniden yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Elbette ki sondajlar gelişigüzel değil, seçilmiş noktalardadır ve elbette ki yapıyı tehlikeye atan sondajlar *asla* değildir. Atıfta bulunulan yayının hiçbir yerinde sondajların “künk aramak için açıldığı” nı düşündürecek bir cümle ya da yaklaşım olmadığı gibi, aksine öncül yapı ve su yolu sorunsalı öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla “Arkeolog İşkan bu abes künk arama eylemini son makalesinde bir marifetmiş gibi uzun uzadıya anlatmıştır” cümlesi, gerçeği değil, gerçek sanılan bir ‘kendi-yorumu’ ifade etmektedir.

“Patara kazıcısının “tüh yahu, bu benim aklıma niye gelmedi” diye hayıflanmasına gerek olmayan” bir diğer öneri de, “bu künk sıralarından biri taş blokların üstüne, diğer iki sırası ise blokların her iki yanındaki dar şeride yerleştirilerek, ama taş bloklara kenetlenerek dizilmiş olmalıydılar” cümlesiyle gelmiştir. ***Bu dâhiyane fikir, ne yazık ki! bir ütopyadan ibarettir.*** Ancak daha da vahimi, Sayın Prof. Dr. Şahin’in sayfalar dolusu “kendi” fikri olarak anlattığı bu savın, (beğenmediği ve eleştirdiği mühendis sınıfından!) Sayın İnşaat Yüksek Mühendisi Galip Büyükyıldırım’a ait olmasıdır: G. Büyükyıldırım, Antalya Bölgesi Tarihi Su Yapıları (1994) S. 59. Patara ekibinden neredeyse herkesi ‘intihal’ yapmakla suçlayan Sayın Prof. Dr. Şahin, çok iyi bildiği ve S. Şahin, “Die Bauinschriften auf dem Druckrohrquädukt von Delikkemer bei Patara”, Chr. Schuler (Edit.), Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz, Denkschriften Akademie Wien 354 (2007), S. 99’daki 4 numaralı dipnottan anlaşılacağı üzere, bizzat kullandığı bu araştırmacının ne adını ne de değerli eserini eleştirisinde zikrederek onun fikrini kendisininmiş gibi göstermiş ve üzerine yorum yapılması gerekli olmayacak kadar açık bir davranışa imza atmıştır. Böylece “Patara kazıcısının”, Sayın Prof. Dr. Şahin’in kendi “keşfi” gibi gösterdiği bu öneriyi 1994 yılından bu yana bildiği de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Bu kitap yazarı tarafından baskı yılında imzalanarak tarafımıza armağan edilmiştir). Ancak aşağıdaki nedenlerden dolayı bu sav tarafımızdan kullanılmamıştır.

Sayın Prof. Dr. Şahin bu düşüncesinin gerekçesini şu cümle ile ilişkilendirmektedir: “Çünkü blokların hem yan hem de üst yüzeylerinde şimdiye kadar işlevleri tam açıklanamayan çok sayıda delikler mevcuttur”. Eğer kendisi bu anıtsal su kemerine sadece yazıt üzerinden değil, bizim yaptığımız gibi çok yönlü yaklaşabilseydi; Delikkemer üzerindeki taş boruların üstlerindeki deliklerin ilgili literatürde Vitruvius tarafından aktarılan (de Architectura VIII, 6) collivarium olabilecekleri konusunun gündemde olduğu görülebilirdi (**Res.4**) (Bkz. örneğin M. Schwarz, “Vitruv’s geheimnisvolle collivaria entschlüsselt”, G. Wiplinger (Edit.), Cura Aquorium in Ephesos II, BABesch Suppl. 12 (Wien, 2006) 327-333; aynı eserde C. Ohlig, “Vitruvs collivaria und die vis spiritus-(keine) Luft in Wasserleitungen?”, 319-325). Vitruvius’u bile bilmeden böyle komplike bir yapı üzerinde ahkam kesenlere o zaman “arkeolog kazı başkanı hanım” der ki, üstten boru geçerse basınç dalgalarını ayarlayıcı bu zorunlu delikler kapanmaz mı? Kapanırsa suyolunda patlamalar/geri tepmeler oluşmaz mı? Ve yine “aynı kazı başkanı hanım kazıcı”, blokların yan yüzlerinde hem de tam derzlerin başlangıcında düzenli olarak sıralanan deliklerdeki yatay “metal konstruksiyonlar”, yine yatay olarak sıralanmaları gereken künkleri nerelerinden tutabilir diye sormaz mı? (Kaldı ki, arkeologlar için bu deliklerin anlamı açıklanamaz değildir, bunlar bakışlımlı konumları ile taşları birbirine bağlayan sıradan kenet delikleridir, bkz. **Res.4**). Daha da önemlisi bu “okuduğunu anlamayan hanım kazıcı”, Sayın Prof. Dr. Şahin’e ne yazdığının farkında mısınız diye sormaz mı? Çünkü kendisi, Şahin 2014a (hatırlatmak için; Arkeoloji ve Sanat 146, 2014) makalesinin 135. sayfasında, pişmiş toprak künklerin Delikkemer akuadüktünün üstünden geçmesi olabileceği “keşfinde” bulunurken, aynı yazının 139. sayfasında “Yazıtın ilk satırındaki ifadelerden Delikkemer akuadüktünün temelden yıkıldığı ve yeniden yapıldığı, 6. satırındaki ifadeden ise suyolunun tahrip olan diğer bölümlerinin onarım gördüğü açık-seçik ortada iken, bu kazı arkeoloğunun taş ve toprak künklerden kente sanki su akmaya devam etmiş izlenimi yaratan ifadesi alaturka kurnazlıktan başka ne ile açıklanabi-

lir?" demektir. Şimdi bu cümleleri irdeleyelim: a) Delikkemer'in mimarisinde yapılan gözlemler ve sondajlarda, ana beden duvarlarında hiçbir yıkım ve yeniden yapım/temellendirme izine rastlanmamıştır; buna karşın üst kısımlardaki onarımlar ise bugün de çıplak gözle görülebilir (Res.4). b) Yazıt bu şekilde anlaşılırsa; depremde tümüyle kökten yıkıldığı öngörülen, dolayısıyla yeniden yıkılma olasılığı bulunduğu bilinen bir duvar konstruksiyonu üzerine, böyle bir yıkımda şehir susuz kalmasın diye düşünülen bir yedek su iletim hattının yapılması, yazıtta okunan amaca tamamen aykırı bir durum oluşturmaktadır. c) Delikkemer akuadüktü temelden yeniden yapıldı ise ve de üstüne künkler yerleştirildi ise, neden 'baştan' bunların 'aşağıya düşmeden!' durabilecekleri genişlikte yapılmamıştır? sorusu ortadadır. Zira, Delikkemer üst genişliği 160 cm, taş borular 90 cm, künkler ise 41 cm.dir. Sayın Prof. Dr. Şahin'in önerdiği düzenlemede 41 cm künk + 90 cm taş boru + 41 cm künk = 172 cm yapmaktadır ki, bu ölçülerle konunun tartışmaya bile değmeyeceği böylece kendiliğinden bir kez daha ortaya çıkmaktadır. d) En acı gerçek! ise, Delikkemer'in taş boruların bulunduğu bu en üst kotunun zaten kesinlikle yazıtın dönemindeki durumu yansıtmadığı, pek çok onarım izinin gösterdiği gibi farklı zamanların izini taşıdığıdır. Dolayısıyla bu durumuna bakıp da hüküm yürütmek zaten kökten yanlıştır. Ve "bu kazı arkeoloğu" işte bu işlere yaramaktadır!

Ve "bu Patara kazıcısı hanım", bilimsel yöntem ve etik açısından doğru olanı yaparak, Delikkemer tümüyle kazılıp her türlü araştırması tamamlanmadan bu savın "ilk sahibine" yönelik herhangi bir eleştiri/yorum getirmemiştir. Aynı durumda, bir başka araştırmacının nasıl bir saldırganlık sergileyebileceği ise, yukarıdaki satırlardan okunmaktadır. Patara suyollarının ve henüz açıklığa kavuşturulamayan sorunlarının anlaşılması bir bilimsel bağnazlıkla sadece bir yazıt üzerindeki anlatımlardan hareket ederek ele alınmayacağını ve bu bağlamda konunun başta su yapıları mühendisleri ile birlikte olmak üzere çok disiplinli heyetler tarafından ele alınması gerektiğini, ne yazık ki Sayın Prof. Dr. Şahin'e kimse söylememiştir (G. Sürmeli-hindi-C.W. Passchier-O.N. Baykan-C. Spötl-P. Kessener, "Environmental and depositional controls on laminated freshwater carbonates: An example from the Roman aqueduct of Patara, Turkey", Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology 386, 2013, 321-335).

4.Patara'nın Hellenistik geçmişi'ne değinen Sayın Prof. Dr. Şahin, ne yazık ki burada da bir yanlışlar ve hatalar yumağının içine girmiştir. Şöyle ki:

a."Hellenistik Çağ'da Patara ana yerleşimi bugünkü kazı mıntıkasında değil, hemen onun doğusunda yükselen Doğucasarı (<Doğuca Asarı) Tepesi'nde (195 m) idi".

Doğucasarı Tepesi'nin ne tepesinde ne de yamaçlarında savunmaya yönelik küçük bir kale ve içindeki tapınmaya yönelik mekânlar dışında herhangi bir yerleşim yoktur. **Doğucasarı Tepesi, hiçbir zaman kentsel iskân görmemiştir.** Görmesi de beklenemez. Zira, Doğucasarı tam anlamıyla bir kale olarak düzenlenmiş ve kaleden kuzey ve batıya uzanan surlarla asıl yerleşim alanı korunmuştur. 2008 yılındaki yangında tepenin tamamı yanmış ve bütünüyle ortaya çıkan yamaçlarda üstteki kaleye çıkan dar bir yolun dışında en ufak bir yerleşim kalıntısının dahi bulunmadığı *bir kez daha* kanıtlanmıştır (Res.5).

b."Hellenistik sur kalıntıları da sadece burada görülmektedir".

Surlar bu tepeden aşağıya bir çatal yaparak iner ve her dönemdeki her türlü yerleşim bu çatalın içinde yer alır. Bu sur güzergâhının tamamında, Yani Doğucasarı, Tepecik ve Kurşunlutepe üçgeninde, bütünüyle tespit edilebilmektedir.

c. "Patara kazıcıları öncelikli olarak bu Klasik-Hellenistik Patara'yı inceleyip, gerekirse kazı yapıp ilkin kentin en eski tarihini ortaya çıkarmak yerine – ki bu her gün tepeye inip çıkmayı gerektirecek zor bir işti – sahilde konforlu bir kazı evi inşa edip, bataklığa gömülü Roma Çağı Patara'sını rastgele kazmaya başladılar".

Resim 5: Prof. Dr. Şahin'in Hellenistik Patara'nın bulunduğunu iddia ettiği Doğucasarı Tepesi.

Kentin en eski tarihi Doğucasarı'da değil, yıllardır kazı çalışmalarının sürdüğü Tepecik'tedir. Her gün bir tepeye inip çıkmak bizim rutin işimizdir; yorulmayız! Kazı evimiz sahilde değildir. Kazievinin konforu, çalışanlarına insanca yaşam koşulları sunacak kadardır; sadece "kuştüyünden yorganlarımızı ipek çarşaflarımızla birlikte ranzalara sererken zorlanıyoruz"! Patara kazıları ilk gününden itibaren planlı ve programlıdır; fakat görüyoruz ki nasıl kazı yapacağımızı birilerine danışmak gerekiyormuş! Diğer bir deyişle toprak üstünde durdukları için her türlü talana ve tehlikeye açık kalıntıları bir yana bırakıp, toprağın içinde ve onun korumasında kalan bakir alanlara yönelmiştik. Eminim ki böyle bir durum gerçekleşmiş olsaydı da Sayın Prof. Dr. Şahin'in eleştirileri bitmemiş olurdu. Çünkü amaç üzüm yemek değil, bağcı dövmek olunca, bir arkeoloğun en temel görevlerinden birinin koruma ve geleceğin bilim insanlarına daha iyi teknolojilere ulaşacakları rezerv kazı alanları bırakmak olduğundan hareket eden Patara kazı heyeti için başka bir hakaret nedeni illa ki bulunacaktı.

Ayrıca "ayıplı kazı?" olmadığımız için sayısız ödül aldığımızı da burada hatırlatmakta yarar vardır; örneğin 2002 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "yılın kazısı" olarak örnek gösterilmemiz gibi.

d."Sonuçta bataklık Patara'sı gibi dağ Patara'sı da 2008 yazında kundaklanarak yakılınca kazıcı irade – yine kendisi değil, bir başkasına – orada sınırlı bir araştırmaya izin verdi (dn. 20)".

2008 yılındaki yangın kundaklama değildir, Doğucasarı Tepesi'nde de çıkmamıştır. Kısıc Mevkii'nde bir elektrik direğinin rüzgârdan devrilmesi ile başlayan bir yangın söz konusudur. Kendisinin dipnotta verdiği yayın 2010 tarihini taşımakla birlikte söz konusu araştırmalar (adı geçen aşağıdaki yayında da ayrıntılı biçimde verildiği gibi) bundan uzun yıllar önce, 1997-2001 tarihleri arasında yapılmıştır. Yani ne yangın nedeniyle ve sonrasında, ne de "her gün tepeye inip çıkmak bize zor geldiği için?" bu çalışma "bir başkasına" verilmiştir. Fakat Sayın Prof. Dr. Şahin tarafından St.-Gerrit Bruer-M. Kunze, Der Stadtplan von Patara und Beobachtungen zu den Stadtmauern (2010) yayını, "sınırlı bir çalışma" olarak yeterli bulunmayarak aşağılanmakta ve hala "aklıselim sahibi bir arkeoloğun zahmet buyurup Patara Tepesi'ne çıkmasını beklemektedir". Anlaşılan Prof. Dr. Max Kunze, Prof. Dr. Burhan Varkıvaç ve Dr. Stephanie Gerrit-Bruer, kendisi için yeterince! "aklıselim" olamamışlardır. Oysa bu yayına eklenen ve büyük bir titizlikle 4 yılda oluşturulup geliştirilen Patara planı, kendisi kabul etmese de, ya da daha doğru bir tespitle fark edememiş olsa da, yukarıda yazılanları çok açık ve net bir biçimde göstermektedir. Aynı bilim insanları, Doğucasarı Tepesi'ndeki tüm kalıntıları da yayınlarında ele almışlardır. Ancak Sayın Prof. Dr. Şahin'e göre, görüyor ki oradaki "Hellenistik Patara" gözlemlerinden kaçmıştır!

e.Dipnot 21: "M. Kunze her ne kadar Doğuca Asarı Tepesi'nin üst yamaçlarındaki sur kalıntılarının Tepecik ve Kurşunlu Tepe istikametinde konik biçimde liman alanına kadar uzanabileceği olasılığını dile getirmişse de, bunu teyit edecek somut bir kanıt gösterememiştir".

Surun kalıntıları yüzeyden bile takip edilebilmektedir.

f."Kurşunlu Tepe ve Tepecik'teki sur kalıntılarını Doğuca Asarı'ndaki Hellenistik duvarlarla ilişki içine sokmak, arazide buna ilişkin inandırıcı somut kanıtlar gösterilemediği sürece, ciddiye alınamaz".

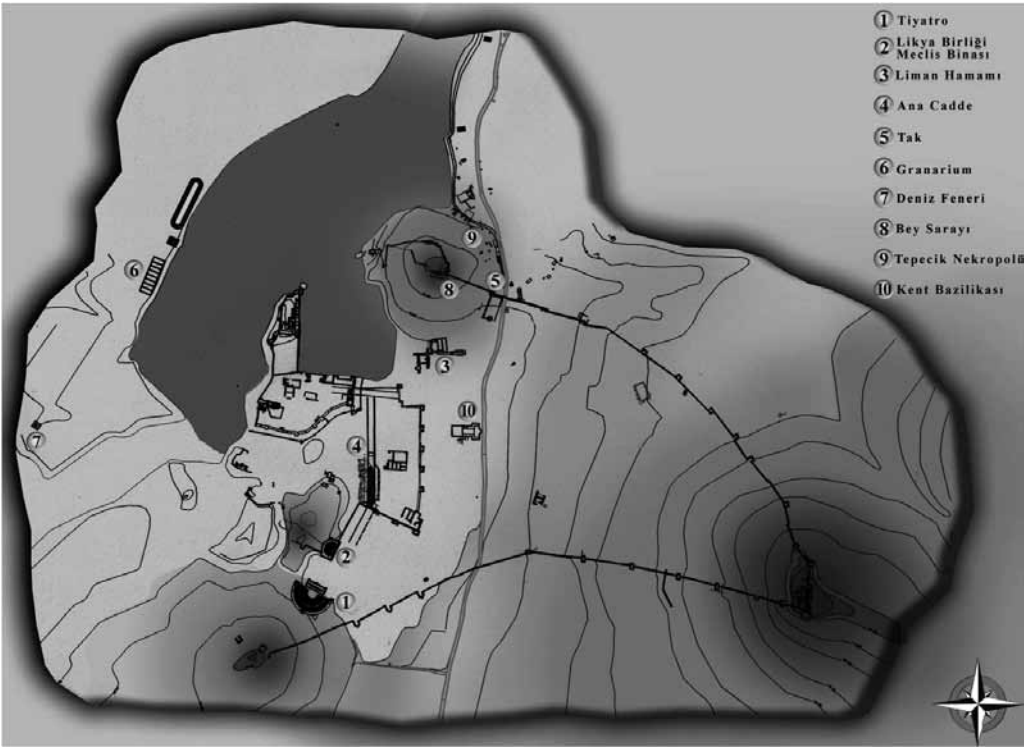
Yukarıda değinildiği gibi somut kanıt surların sürekliliğinde kendiliğinden ortadadır. Doğucasarı'daki duvarlar zaten Hellenistik değil, Geç Klasik'tir; ancak bunların altında, Arkaik Dönem kent surları da ortaya çıkmıştır. Kuzey kent surunda yapılan kazı çalışmalarında bu durum mimari verileriyle ortaya çıkarılmıştır (Res.7); H. İşkan-H. Karademir, "Suyolu Kuzey Sondajları 2009", KST 32.3 (2011) 8 vd.

g."Kunze'nin verdiği kent planında Hellenistik sur olarak gösterdiği çizimde gerçek kalıntılarla tahmini olanları birbirinden ayırt etmek mümkün değildir".

Yazılan doğru değildir. Plan haritacılık biliminin şaşmaz kuralları çerçevesinde ve tamamen arkeolojinin normlarına uygun olarak üretilmiştir. Anlaşılan sorun, kent planlarını ve haritalarını okuyamamaktan kaynaklanmaktadır (Res.6).

h."Diğer taraftan, liman bölgesindeki Hellenistik Çağ surlarından iz olmamasını bunların Roma Çağı'nda tamamen yok edilmiş olmasına bağlamak metodolojik olarak doğru değildir, zira diğer bütün Likya ve Pamfilya kentlerinde böyle bir varsayımı destekleyecek tek bir örnek yoktur". "Patara'nın liman çevresine sıkışan Erken Bizans surları ise, kentin Roma İmparatorluk Çağı kamu yapılarına ve mezar anıtlarına ait bloklarla örülmüştür; içlerinde tek bir Hellenistik blok yoktur".

Önce: Kim bağlamıştır? Nerede yazmıştır? Sonra: "Okuduğunu anlamamak" işte böyle bir şeydir. Çünkü Patara'da liman bölgesinde Hellenistik Çağ suru yoktur; bu surlar Doğucasarı tepesinden bir çatal yaparak yerleşimin kuzeyde ve güneyde iki ucunu belirleyen Kurşunlutepe ve Tepecik'e uzanır. St.-Gerrit Bruer ve M. Kunze'nin yukarıda künyesi verilen kitapta, Patara'daki surları dönemlerine göre ayırarak ele almışlardır. Olasılıkla İmparator Jüstinyen zamanında yapılan surlarla, kenti bir kez daha limana doğru küçülten Ortaçağ surları 'sıfırdan' inşa edilmiştir, elbette ki buldukları yerde olmayan Hellenistik surlardan parça içermezler.

Resim 6: Anlaşılr olmayan! Patara kent planı.

f. Patara limanı çevresinde ise 20 km öteden kaynak suyu getirmeyi gerektirecek derecede büyük bir Hellenistik kentsel oluşum kesinlikle bilinmemektedir.

Aşağıda görüleceği üzere kesinlikle bilinmemektedir.

g. Böyle bir varsayımdan hareketle Delikkemer vadi tabanında Hellenistik geçmiş arayan birinin ilkin Patara limanı çevresinde Hellenistik kentsel bir oluşumu gerekçelendirerek ispat etmesi gerekir. Örneğin bu mınıtkada Hellenistik bir kent surunu ve girişini gerçekten destekleyecek bir buluntu ele geçmiş midir? Intra muros Hellenistik kentsel kamu yapıları (örneğin agora, buleuterion, tiyatro, gymnasium v.b.) ya da kentsel bir nüfusa uygun extra muros Hellenistik bir nekropolis var mıydı?

Hepsi ve daha fazlası vardır:

Hellenistik kent suru ve girişi: Tak'ın hemen doğusunda tespit edilmiştir (Res.7); H. Karademir, "Suyolu Kuzey Sondajları 2010", KST 33. 3 (2013) S. 26.

Tiyatro: 1. Evre Hellenistik Dönem'dedir; K. Piesker-j. Ganzert, Das Theater von Patara. Ergebnisse der Untersuchungen 2004 bis 2008, Patara II,2 (2012) 47 vdd. Sayın Prof. Dr. Şahin bu konudaki en açık kanıtı oluşturan Polyperchon yazıtını bile kendi istediği doğrultuda yorumlamak için her zamanki gibi bilimin sınırlarını zorlamaktadır. Bu yazıtta (MS 18) Patara vatandaşı Polyperchon'un tiyatroyu yaptığı değil, onardığı açıkça okunmaktadır. Sayın Prof. Dr.Şahin'in, "Aynı analemme duvarının girişe yakın blokları üzerinde henüz yayımlanmamış, oldukça silik harflerle yazılı bir başış listesi de bulunmaktadır. Keza Erken Roma İmparatorluk Çağı'na ait olan bu listeden bir düzineye yakın şahsın 100'er Drahmi ile tiyatro inşaatına katkıda buldukları anlaşılmaktadır" diye sözünü ettiği bu listenin de Geç Hellenistik Dönem'den olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kendisinin arkeoloji biliminin kanıtlarını daimî olarak reddetmesi alışkanlığı ile arkeoloji camiasında büyük yankı bulan, tüm bu konuları en ince ayrıntılarına kadar irdeleyen yukarıdaki 350 sayfalık Patara Tiyatrosu yayınına bilerek dipnotta vermeyişi çok

düşündürücüdür. “Yapının Hellenistik Çağ geçmişine ilişkin hiçbir somut delil bulunmamaktadır” iddiası görüldüğü gibi özde yanıt vermeye değmeyecek kadar çürüktür.

Bouleuterion: 1. Evre Hellenistik Dönem’dedir. Bu durum T.Korkut-G. Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara 2, 1 (2007) yayınında ortaya konmuş olmasına rağmen, Sayın Prof. Dr. Şahin tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeden reddedilmiş ve hatta bu iki bilim insanı da kendisinin ‘gazabından’ paylarını almışlardır. Ayrıca Meclis’in onarım çalışmaları sırasında yapılan sondajlardan ele geçen buluntularla bu tarihleme bir kez daha doğrulanmıştır; H. İşkan-E. DüNDAR, “Meclis Binası Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, KST 34. 3 (2013) S. 178. Bkz. Res. 10.

Anacade: 1. Evre Hellenistik Dönem’dedir; Ş. Aktaş, Patara Anacadesi (Doktora Tezi, 2012, baskı hazırlığında).

Kent planlama: Tiyatro’dan başlayan ve Bouleuterion üzerinden Tak’ın doğusundaki Hellenistik kent kapısına doğru yönelen aks oluşumunun Hellenistik ve belki de daha da erken olduğu görülmektedir. (Ş. Aktaş, yukarıdaki yayın ve J. Ganzert, ‘Town and ‘Meta-Town’? Considerations on the Urban Development of Patara’, 25. Yılında Patara Kazıları Sempozyumu Kitabı, baskıda).

Nekropolis: Öncelikle, Likya’da nekropoller extra muros olmak zorunda değildir. Ve evet, extra muros mezarlıklar, Sayın Prof. Dr. Şahin’in Patara’da çalıştığı süreçlerde bile

Resim 7: Tak yanındaki Hellenistik giriş ve Hellenistik-Roma surları altındaki erken surlar.

üstelik yazıtları ile biliniyordu (İlgili yılların KST yayınları). Ayrıca Tak'ın doğusunda uzanan Klasik, Hellenistik, Roma ve Geç Roma evreli sur duvarlarının kuzeyindeki nekropol alanlarının hemen başlangıcından itibaren "vadi tabanında"! çok sayıda Hellenistik Dönem oygu mezarı ortaya çıkarılmış, ayrıca Geç Klasik Dönem'e ait Patara'nın ilk Likçe yazıtlı lahdi de bu düzlükte bulunmuştur; H. Karademir, "Suyolu Kuzey Sondajları 2010", KST 33. 3 (2013) S. 26. Kendisinin "Hellenistik Patara'yı aramamızı önerdiği ve aramadığımız için de her türlü hakareti yaptığı" Doğucasarı Tepesi'nde ise, bırakın bir yerleşimi, tek bir basit kaya mezarından ve üç yalın kaya tapınma nişinden başka hiçbir kalıntı bulunmamaktadır.

h.Çeyrek asırdır liman çevresinde yapılan kazılara ait buluntuların geçmişi, benim bildiğim kadarıyla, Roma İmparatorluk Çağı'ndan daha geriye gitmiyor.

İşte zaten sorun da tam bu noktada odaklanmaktadır! Sayın Prof. Dr. Şahin'in Patara'ya yönelik bilgileri 1994 yılında kalmış ve acıdır ki aradan geçen 20 yıl içinde ne bu kentte ne de Likya'nın diğer kentlerinde arkeoloji bağlamında hangi yeni bulguların ortaya çıktığını takip etmemiştir. Liman kenarındaki Tepecik'te ele geçen MÖ geç 3.binyıla ait buluntularla başlayan skala, tüm bu yüzyıllar boyunca kesintisiz devam etmektedir. Bu durum örneğin Meclis Binası çevresinde de farklı değildir. En kolayından Kazı Sonuçları Toplantısı'nın yıllık yayınlarında bu durumun böyle olduğu rahatlıkla görülebilir.

i."Patara'da kazılar sırasında bugüne kadar ele geçmiş en eski tarihlenebilen epigrafik belge Krinolaos ismindeki bir donanma kumandanının onuruna kaleme alınmış yazıt olup, İ.ö. yak. 89 yılında Birinci Mithradates Savaşı'nda Roma müttefiki olarak Kos Adası'nı başarıyla savunduğu için Patara limanında kendisinin bronzdan bir heykeli dikilmiştir. Ancak; bu heykelin limanda dikilmesi burada İ.ö. 1. yy. başında dahi büyük ölçekli kentsel bir oluşuma kesinlikle işaret etmez, zira onurlandırılan kişi nihayet bir donanma kumandanı olup, heykelinin bu bağlamda limana konulmuş olması doğaldır".

En eski tarihlenebilen epigrafik belge bu değildir. Arkaik Dönem ile MÖ 4.yy.a tarihlenen iki Likçe yazıt dışında, kentteki Eski Yunanca yazıtlar –şimdilik- MÖ 3. yy.dan itibaren süreklilik göstermektedir ve bunlar en son Sayın Prof. Dr. Şahin'in de kesinlikle elinden düşürmediği bir dergide yayınlanmıştır (C. Schuler-K.Zimmermann, "Neue Inschriften aus Patara I: Zur Elite der Stadt in Hellenismus und früher Kaiserzeit", Chiron 42, 2012, 567-626). Patara'da kazılarda ele geçen ve sayıları binlerle ifade edilen Hellenistik Dönem buluntularını da bir tarafa bırakırsak, kendisinin yok olduğunu iddia ettiği, fakat varlığını kesin olarak yayınından bildiği bu yazıtları, bu Hellenistik delilleri neden 'kararttığını' sormak ve sorgulamak zorunda değil miyiz? Krinolaos heykelinin limanda dikilmesi bile, donanma komutanlığı gibi gülümseten bir nedene bağlanmakta ve bu 'acı gerçek', bu kez de 'küçük ölçekli bir kentsel oluşum"a sığınılarak aşılmaya çalışılmaktadır. Burada da ve bir kez daha Sayın Prof. Dr. Şahin, kendi iddialarının karşısında duran bir gerçeği, liman yanındaki "bu küçük ölçekli kentsel oluşumun" Ptolemaioslar Dönemi'nde 'Arsinoe' adıyla iskân gördüğü gerçeğini, üstelik de çok sevdiği Strabon (14.3.6) tarafından aktarılmış olmasına rağmen okuyucusundan gizlemektedir. Oysa bu tercih, hem ileride Patara'nın caput gentis lyciae olarak tanımlanmasının nedenlerinden biri, hem de kentin Hellenistik yerleşiminin nerede olduğunun göstergelerinden biridir. Bu Hellenistik Çağ liman yerleşiminin niteliği ve niceliği, şu yayında da ayrıntılı olarak görülebilir; M. Zimmermann, "Die lykischen Häfen und die Handelswege im östlichen Mittelmeer: Bemerkungen zu PMich I10", ZPE 92, 1992, 201-217.

Görüldüğü gibi Sayın Prof. Dr. Şahin, Hellenistik Patara ile yazdıkları bağlamında da "beyhude bir uğraşın" içine girmiştir. Zira kendisi, yukarıda açıklanan tüm detayların yanında en önemli gerçeği, "ne olursa olsun, Patara kazıcılarına vurma ideolojisi" ısrarında unutmuş görünmektedir: Bu da "*Patara'nın kurulduğu günden itibaren BİR LİMAN KENTİ olduğu; diğer bir deyişle bu liman olduğu için kentin burada kurulduğu*"

gerçeğidir. Yaşam, MÖ geç 3. bine kadar inen kazı buluntuları ışığında hep limanla bağlantılı olmuş ve kent liman sayesinde ve liman etrafında gelişmiştir; bu durum Hitit Kralı IV.Tuthaliya'nın Lukka seferinde Patara'ya gelmesindeki nedenle de aynıdır. Bugün sadece Patara'da değil, Likya'nın hemen tamamında Hellenistik Dönem'e ait mimari! kalıntıların göreceli az olmasının nedeni farklıdır ve bu ilginç olgu, kısa bir süre sonra –içinde "Patara kazıcısı hanımın" da bulunduğu- uluslararası bir bilim heyetinin araştırma projesi olarak ele alınacaktır.

j."Şu hâlde İşkan'ın Patara liman dokusu içinde bulamadığı Hellenistik geçmişi, kilometrelerce uzaklarda kırsal sahada aramasının hiçbir bilimsel temeli yoktur ve analitik düşünme eksikliğinden kaynaklanan tipik bir *petitio principii*'dir. Bu nedenle bu tür varsayımlara bilimsel olarak kesinlikle itibar edilmemesi gerekir".

Bu cümlelerin doğrusu şöyledir: Şu halde Sayın Prof. Dr. Şahin'in Hellenistik Patara'yı liman çevresindeki yerleşime son derece elverişli alanlarda değil, Doğucasarı Tepesi gibi üzerinde yerleşime iz veren kalıntıların bulunmadığı bir boş tepede aramasının hiçbir bilimsel temeli yoktur ve bu durum sadece analitik düşünme eksikliğinden değil, Patara'ya ve orada çalışan herkese karşı duyulan derin nefret ve öfkeden kaynaklanan –kendi şahsına özgü- tipik bir *petitio principii*'dir. Bu nedenle kendisinin sadece bu tür varsayımlarına giysi aramak olarak tanımlayabileceğimiz yazılarına bilimsel olarak kesinlikle itibar edilmemesi gerekir.

5.İthal Fikir Üzerinden Anlamadan Hüküm Vermek

Sayın Prof. Dr. Şahin bu başlıkta esas olarak H. İşkan-Işık-W. Eck-H. Engelmann, Der Leuchtturm von Patara, ZPE 164, 2008, s. 96 vd. yayını ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktadır.

a."Patara kazıcısının bir diğer ilk işi, akıl hocaları Helmut Engelmann ve Werner Eck'i Patara'ya davet edip hem Nero dönemi deniz feneri yazıtını okutmak hem de Delikkemer yazıtını kontrol ettirip Şahin'in deşifreyesinde hata bulmaya odaklanmak olmuştur".

"Akıl hocaları"mdan Helmut Engelmann'ın davete ihtiyacı yoktur; zaten çok uzun yıllardır kazı heyetinin düzenli katılımlı epigraf üyesidir. Diğer "akıl hocam" Werner Eck ise Patara'ya bizim yanımıza hiç gelmemiştir! Zaten *ben bu "akıl hocam"ı bu güne kadar ne gördüm ne tanıştım ne de konuştum!!* Dolayısı ile kendileri benim "belli bir program dâhilinde davet ettiğim akıl hocalarım" hiçbir zaman olmamışlardır. Hal böyleyken Sayın Prof. Dr. Şahin'in içinde bulunduğu ruh hali kendisini, "bir Türk kazıcısının bir başka Türk araştırmacının yanlışlarını yakalayıp keyifleneceğine, kendi memleketlisi bir rakibini küçük düşürmek için başka ülkeden eleştirmen ithal ettiği" fikrine kadar götürmüştür. Belli ki kişi kendini nasıl biliyorsa, başkalarını da öyle sanmaktadır.

b.Bilgi dağarcıkları rakip belledikleri bir kimseyi bizzat eleştirmeye kifayet etmeyince başlıyorlar nihavend makamından feryâde: "yetiş ey Hans yetiş imdâde". "Böyle bir bilim ahlakı anlayışı Türkiye'de sanıyorum sadece Patara kazıcılarına mahsus bir haslettir".

25 yılını "Hans"ın kapisında ve "Hans"ın ekmeği ile geçiren birinin kaleminden bu satırların dökülmüş olması, bir paradokstur. Tıpkı, "çünkü kültür, sanat ve bilim evrensel olmadan önce ulusaldır" diyen birine yöneltilen; tüm bu '*Hans yılları*' boyunca kendi Ülkesinin epigrafik kültür mirasından kaç "Hans"ı yararlandığı sorusundaki "bilim ahlakı anlayışı"nda olduğu gibi!

c.Sayın Prof. Dr. Şahin, Delikkemer yazıtındaki Delta'yı Lamda olarak okumuştur (Res.3). Söz konusu harfin altı kazanmamıştır, yazıtın hiçbir harfinde boya kullanılmamıştır.

yıp tam da bu harfin altı boyanarak delta yapılmamıştır. Diğer epigraf bilim insanları burada yeni bir okuma yaparak düzeltmeye gitmişlerdir. Zaten Patara gibi henüz çok yeni Eyalet Başkenti olmuş bir kentin 30 ay gibi (=2.5 yıl) bir süre susuz kalmış olması beklenemez; böyle bir durum bu kentin ve gemilerin su ikmali yaptıkları limanının yok olması anlamına gelir. İşte kendisinin kopardığı 'tüm kıyamet' bunun içindir ve bu nedenle bizim için yazdıklarından bazıları şunlardır:

"Eck et alii;

H. İşkan'ın akıl hocaları Eck ve Engelmann;

Üç işbirlikçi;

Deltacılar;

İşkan'a alaturka kurnaz bir görüş empoze ediyorlar;

Patara kazıcılarının bilim dışı eylemleri".

Epigrafide çok sık karşılaşılan bir durum olan ve Sayın Prof. Dr. Şahin'in de kezlerce yapmış olduğu bu tür hatalar ve düzeltmeler, nedense söz konusu Patara olunca bir 'linç malzemesi' haline dönüşmüştür. Oysa bize yazısında "epigrafi kanıtlara dayanan müspet bir bilim dalıdır; kuralları katıdır. Taş üzerinde okunan her sözcük, her harf yazıt içeriğinin tarihsel ve mekânsal bağlamıyla yüzde yüz uyum içinde olmalıdır" öğretilerini gönderme yapan Sayın Prof. Dr. Şahin'in yazdıkları hakkında çok daha ciddi pek çok başka eleştiri de yayınlanmıştır. Örneğin Perge yazıtları kitabı ile ilgili olarak tanınmış dil bilimci Claude Brixhe'in sert resensiyonundan bir alıntı yapalım (Bulletin Epigraphique, REG 113.2, (200) 558-560, 625. Madde): "*Bundan başka bir takım aksent hataları yapılmıştır (örneğin nr. 25'de Μουσαῖος yanlış aksentlemeyle Μούσαιος olarak yazılmıştır. Nr. 48'de βωμειδα hatalı olarak βωμειδα, isimler indexinde de Κιδραμύαας hatalı olarak Κιδράμυαας şeklinde yazılmıştır (ayrıca yazar yerel şahıs adlarının üzerine Yunanca okunuşu gösteren aksentler koymaktadır)..., bu ve buna benzer örnekler, Sencer Şahin'in Yunan dilinin apaçık olguları ve apaçık yazım özellikleri karşısında serin kanlı düşünemediğini (décontenancé) göstermektedir*". Görüldüğü gibi burada bırakın yanlış okumayı, Yunan dilini öğrenmeye başlanılan ilk günde öğretilen aksentleme hatalarından söz edilmektedir. Buna karşın ben Sayın Prof. Dr. Şahin'in 2002 yılından bu yana Brixhe'in bu ağır eleştirilerine herhangi bir yanıt verdiğini görmedim, duymadım. Söz konusu eleştiriler "Patara kazıcılarından" olduğunda böylesine yazıları kaleme alabilen birinin bu anlamlı suskunluğunu okuyucunun dikkatine sunuyorum. Ancak belli ki kendisi bu süre içinde Patara ile, Patara kazıcıları ile ve iki meslektaşının kendisinin lamda dediği harfe delta demeleri ile meşguldü! Patara çalışanlarından herhangi birinin, bilimin en temel unsurlarından biri olan, farklı düşünmek ve farklı bir öneri geliştirmek olgusunu da saldırı, hakaret ve aşağılama yöntemleriyle karalamakla meşguldü.

6.Hamam ve Yazıtı Meselesi

a.Sayın Prof. Dr. Şahin bu başlıkta, benim bir makalemde; H. İşkan-N.O. Baykan, "Neue Ergebnisse zur Wasserleitung von Patara/Türkei", G. Wiplinger (Edit.), Historische Wasserleitungen Gestern-Heute-Morgen. Tagungsband des Internationalen Frontinus-Symposiums Wien 19.-23. Oktober 2011, ÖAI-Sonderschriften 49, 2013, 93-103, bu kez de Nero Hamamı yazıtındaki yanlış okumaya değinmemi ele almakta, çevirisini yapmakta ve "H. İşkan'ın yukarıya aktardığım dipnot cümlesi bilim ahlakı ve onuruyla ne kadar uyum içindedir" diyerek beni ahlaksızlık ve onursuzlukla suçlamaktadır! Oysa Arkeoloji ve Sanat Dergisi'nin basmakta çekince görmediği bu hakaretlere neden olan düşünce, H. İşkan'ın değil, Prof. Dr. W. Eck'in görüşüdür ve kendisi bu görüşü 1970 yılından beri yazmaktadır (W. Eck, Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasian, ZPE 6,

1970, 65 vdd.). Patara'daki yazıtlar, Prof. Dr. Eck'in görüşlerini kanıtlamıştır; fakat Sayın Prof. Dr. Şahin anlaşılabilir bir biçimde kendi yanlış görüşünde ısrar etmekte ve böyle düşünmeyenlere de her türlü hakareti yapmaktadır:

b. Gerçekten de "hamamı temelinden itibaren içindeki bezemelerle ve havuzlarla birlikte" bir imparator yaptırmıştır ve bu imparator, adı yazıt üzerinden kazınan Nero'dur; Vespasian'ın adı bloğun üzerindeki silinen alana sonradan kazınmıştır. Ancak bunun böyle olmadığına inanan Sayın Prof. Dr. Şahin, benim bu konuyu gündeme getirdiğim paragrafımı, kendisine yeni bir hakaret fırsatı doğurmak için çarpıtmakta ve olmayan bir şeyi var göstermekle suçlamaktadır: "Bu tür basit cümleleri, turistlere bilgi vermek amacıyla ezberlerine almış ören yeri bekçileri bile varken, anlaşılan Patara ören yerini 27 yıldır kazınan H. İşkan, hiç olmazsa öğrencilerine doğru bilgi vermek amacıyla dahi, bu zahmete katlanmamış gözüküyor". Öfke ve hakaret tutkusuna öylesine büyüttür ki, bundan tüm bu olan bitenle en ufak bir ilgisi olmayan kitap editörü Gilbert Wiplinger de nasibini almakta ve "akademik bir unvan taşımayan mühendis kökenli" kişi olarak aşağılanmaktadır! Oysa bu bilim insanı, antik su yolları ve yapılarının Dünya'daki en tanınmış uzmanlarından biridir ve yıllardır Efes kazı heyetinde Efes'in su yollarını çalışmaktadır. Dolayısıyla aquaduktlar başta olmak üzere her türlü su yapısına hiç kuşkusuz akademik unvanlı Sayın Prof. Dr. Şahin'den daha fazla vakıftır. Bu arada kendisine Delikkemer yazıtının resmini veren bir diğer önemli su yolları uzmanı K. Graewe'nin de bir harita mühendisi oluşuna itiraz edilmeyişi, hiç kuşkusuz dikkatli okuyucuların gözünden kaçmayacak ilginç bir ayrıntıdır.

c. "Önce hamamın Nero zamanında yapıldığına ilişkin somut delil nerede ise İşkan söylesin de, ne beni ne de okuyucuyu meraktan çatlatmasın".

Taşın üzerinde yazıyor!!! Silinen satırlarda hala okunabiliyor!! (Res.8).

Prof. Dr. W. Eck, "Die Bauinschrift der neronischen Thermen in Patara. Zur methodischen Auswertung einer partiell eradierten Inschrift", ZPE 166, 2008, s. 269-275 yayınında hem yazıtın Nero Dönemi'ndeki yazılışını vermekte hem de Sayın Prof. Dr. Şahin'in bu başlık altında topladığı soruların büyük bir kısmını yanıtlamaktadır. Daha sonradan yazdıklarına yanıt vermeyişi de, hiç kuşkusuz kanıtladığı bu fikrinden vazgeçtiği için

Resim 8: Nero Hamamı Yazıtı.

değil, artık bu konuyu ele almaya değer bulmadığındandır. Onun değinmedikleri ise Sayın Prof. Dr. Şahin'in gerçekten sadece tahayyül ettiği ve bu nedenle yanıt verilemeyecek sorularıdır: Örneğin:

1."Neden vali Priscus efendisi İmparator Nero için yaptırdığı iddia edilen hamamın ilk satırındaki ismini ve tüm unvanlarını Galba, Otho ve Vitellius imparator olunca taştan kazıtmamış da, bu iş için 2 yıl sonrasını, yani Vespasianus'un imparator olmasını beklemiştir? Böyle doğaüstü bir sezgi Priscus'a nasıl nasip olmuştur? Yoksa tam da o sıralar Vespasianus ve oğlu Titus Süleyman'ın tapınağını Yahudilerin başına yıkmak için uğraşırken Roma senatörü bu koyu kâfir Priscus, Râhu'l kudüs'ten vahiy mi almıştır? Eck ve İşkan'a bakılırsa durum böyle bir ilahi komediden ibarettir".

Yorumsuz!

2.Bir yazıtta κατεσκεύασεν varsa, öznesi tekildir; dolayısıyla Vespasian ve oğullarından söz edilemez.

3.Fener üzerindeki yazıtın kazınması gerekmemiştir. Yayında da belirttiğim gibi Nero'nun adı, altın kaplı bronz harfler sökülerek silinmiştir. Ayrıca titulatur altındaki yazıtın sökülün harfleri yerine yeni harfler monte edilmiştir. Bu konudaki yayın çalışması devam etmektedir.

4.İmparator Nero'nun halk yararına bir yapı yaptırmayacağı savı, Patara'daki hamamı da onun yaptırmamış olması gerektiği sonucuna götürmez.

d."27 yıldır bu taşta bakıp da bir şey anlamadığı gibi bir şey de göremeyen Patara kazıcısının göremediklerini, gördüklerini ise anlayamadıklarını kendilerinin kullandıkları resim üzerinden tek tek okudum. Taş üzerindeki kazıntılar ve düzenli açılmış delikler zamanında kabartma çerçevesi yazıt taşıyıcının – bu bir tabula ansata olabilir – tüm yüzeyinin düzleştirilerek tespit edemediğimiz bir zamanda ve gene tespit edemediğimiz bir kararla mermer levhayla kaplandığını, yazıtın da bu işlem sırasında kaplamaya düz zemin sağlamak amacıyla kısmen kazındığını göstermektedir. Yukarıda verdiğim resme bakan (res. 10) ve konuyla hiç ilgisi olmayan biri dahi taş üzerine düzenli açılmış bu deliklerin sebebini merak eder ve bir bilene sorar".

Taş üzerindeki bu deliklerin elbette ki kaplama levhalarına ait olduğu, arkeoloji öğrencilerine daha 1. sınıfta öğretilmektedir. Taşın üstünde bir tabula ansata hiçbir zaman olmamıştır. Bir bloğun üzerinde kaplama levhası koymak için düzleştirme yapılacaksa her yerinde yapılır, sadece Nero'nun adının bulunduğu satırlarda değil.

Nero Hamamı yazıtı ile ilgili son söylemek istediğim de, Patara kazıcıları için bu hamamın (nihayetinde tanıdığımız, eşimiz-dostumuz olmayan!) Nero ya da Vespasian dönemlerinde yapılmış olmasının hiçbir özel önem ve anlamının olmadığıdır. Bir yapı kimin döneminde yapıldı ise odur ve bu kadardır!

Burada şimdi değineceğim nokta ise, beni çok yönlü üzmüştür. Zira Sayın Prof. Dr. Şahin'in bu sözleri yazabileceğine tanık olmak gerçekten çok acıdır.

"Dalkavuk tıynetli Priscus"

"Yalaka vali Priscus"

"Koyu kâfir Priscus"

"Mel'un Nero"

Bu nasıl olabilir? Bir bilim insanı neredeyse 2000 yıl önce yaşamış bir Roma valisine ve bir Roma İmparatoruna, sırf kendi kafasında canlandığı resme uymuyorlar diye nasıl hakaret edebilir? Üstelik Sayın Prof. Dr. Şahin bu hakaretleri, söz konusu "yalaka Vali Priscus"un Patara Meclisi ve Halkı tarafından "8 yıl boyunca Likyalılara adaleti rüşvet almadan ve adil bir biçimde uyguladığı ve şehirlerini en güzel yapılarla donattığı için"

bir yazıtla onurlandırıldığını bile bile yapmaktadır! Ve daha da önemlisi; bir yayımcı ya da bir hakem, bu satırların bu haliyle basılmasına nasıl onay verebilir? Olur olmaz vurgu yapılan “bilim ahlakı” ve “yayıncılık ilkeleri” bu mudur?

f.”İşkan’da bir parça medeni cesaret, bir parça bilgi varsa, akıl hocası Eck’in veremediği yukarıdaki soruların cevaplarını oturur bu dergide gerekçeli, inandırıcı, ikna edici şekilde Türk okurlarına kendisi verir ve beni de mahcup eder”.

Bilimsel yazılar ne bir medeni cesaret işidir ne de bir savaş alanıdır. Bilimin doğasında var olan ve bilimin gelişmesini temin eden farklı görüşler, “edeple” ortaya konur; kimseyi mahcup etme, karalama ve hele hakaret amacı doğrultusunda kaleme alınmaz. İnanıyorum ki, okurlar yukarıda yazılanların ve altta devam eden açıklamaların sadece bilimin şaşmaz kanıtları doğrultusunda ve önyargısız bir açıklıkla kaleme alındığını görmektedir.

Bu yazı ile birlikte değinmek istediğim birkaç husus daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Sayın Prof. Dr. Şahin’in **“Patara kazı heyetine armağan ettiği Patara Apollon Tapınağı’nın yeri”** ile ilgili görüşüdür. Kendisi, Likya İncelemeleri I (2002) S.1’deki yayınından itibaren ayrı yerlerde bu tapınağın Patara’da Kısık mevkiinde olduğunu yazmıştır: “Gerçekte ise, Kragos’un sularının Patara kısığında çamurlaşıp Apollon’un ünlü tapınağını çoktan yuttuğunu kurnaz hristiyan pekala bilir” (Bu “kurnaz hristiyan” iması, Sibylist hristiyan söyleminin sahiplerine gitmektedir). Söz konusu Kısık Mevkii’nde kazı heyeti tarafından 1993 yılında bir köprü kalıntısı tespit edilmiş ve köye giren tek yol buradan geçtiği için kısmi bir kazı çalışması yapılabilmektedir (S. Bulut, “Kısık Köprüsü”, KST 16. 2 (1994) S. 260). Ancak tahmin edileceği gibi, bu çalışma da Sayın Prof. Dr. Şahin tarafından S. Şahin, Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae. Likya Eyaleti Roma Yolları (2014) 126-132 sayfaları arasında tarafımıza yönelik bir diğer eleştirinin kaynağı olmuştur: “Roma ya da daha eski bir devre işaret eden bu bloklar bugün tamamen kayıp durumda olup kemerden de pek az bir bölüm kendi kaderine terk edilmiş durumdadır. Ortaya çıkarılan kemerli yapı kazıcılar tarafından ciddiye alınacak bir gerekçe gösterilmeksizin “köprü” olarak tanımlanmıştır....Kazı raportörü 4 metrelik bir dolgudan ve bunun çevre tepelerden sel sularının getirdiği molozlardan oluştuğunu iddia etmektedir. Bu iddianın hiçbir inandırıcılığı yoktur. Zira yükseklikleri 60-70 metreyi geçmeyen bu tepeciklerden akan sel sularının böylesine güçlü bir erozyon oluşturması mümkün değildir.Kısık Boğazının bu mıntıkasında daha dikkatli ve geniş çaplı bir sondaj çalışması yapılması yararlı olacaktır”.

Burada öncelikle Sayın Prof. Dr. Şahin’in köprüye ilişkin kazı raporunu nasıl eksilterek aktardığına bir bakalım: Kazı raporu aynen şöyledir: “Kısık, Patara’yı kuzeydoğudan kuşatan dağ ve tepelerden inen sel sularının, Xanthos Ovası’na geçişini sağlayan tek geçittir ve de köprünün vazgeçilmezliği Gelemiş köyü yaşlılarının ağzıyla ‘kendi zamanlarında olmayışına’ yazıklanışlarına dek uzanır. Çünkü kuzey kol Çamurla ve Kumluboğazdır, Makbara deresine bağlanır; güney kol İbilik ve Mercimecik’tir, Köklük deresine bağlanır. Ve bu iki ana kol, köprünün 300 m. kadar güneydoğusundaki Makbara ağzında birleşir ve Xanthos ovasına açılan Kısık’ı özellikle kuzeybatı kesimde bir ‘göle’ dönüştürür, geçit vermez”. Görüldüğü üzere, köprünün Kısık Boğazı’ndaki varlık nedeni ve raporda belirtilen sel sularının getirdiği molozlar, Şahin’in söylediği gibi salt Kısık’taki 60-70 m.lik tepeciklerden gelen sel sularından kaynaklanmamaktadır. Ayrıca, yapıya ait bloklar da elbette ki kayıp değildir, yamaç dibine çekilmişlerdir. Köprü, kazıldığı andaki haliyle kendi “korunaklı” kaderini sürdürmektedir; üzerinden geçmesi planlanan yol, sayemizde yamaç dibine çektilmiştir. *Kazıcılar bir köprünün ‘köprü’ olduğunu görerek ciddiyetsiz bir eyleme imza atmışlardır!* Bize her türlü bilgiyi veren 4 metrelik arkeolojik kesitler yok hükmünde sayılmaktadır. Önerdiği sondaj çalışmaları ise, aşağıda görüleceği gibi, kendisinin bu fikri ilk kez ortaya attığı 2002 yılından on yıl önce gerçekleşmiştir.

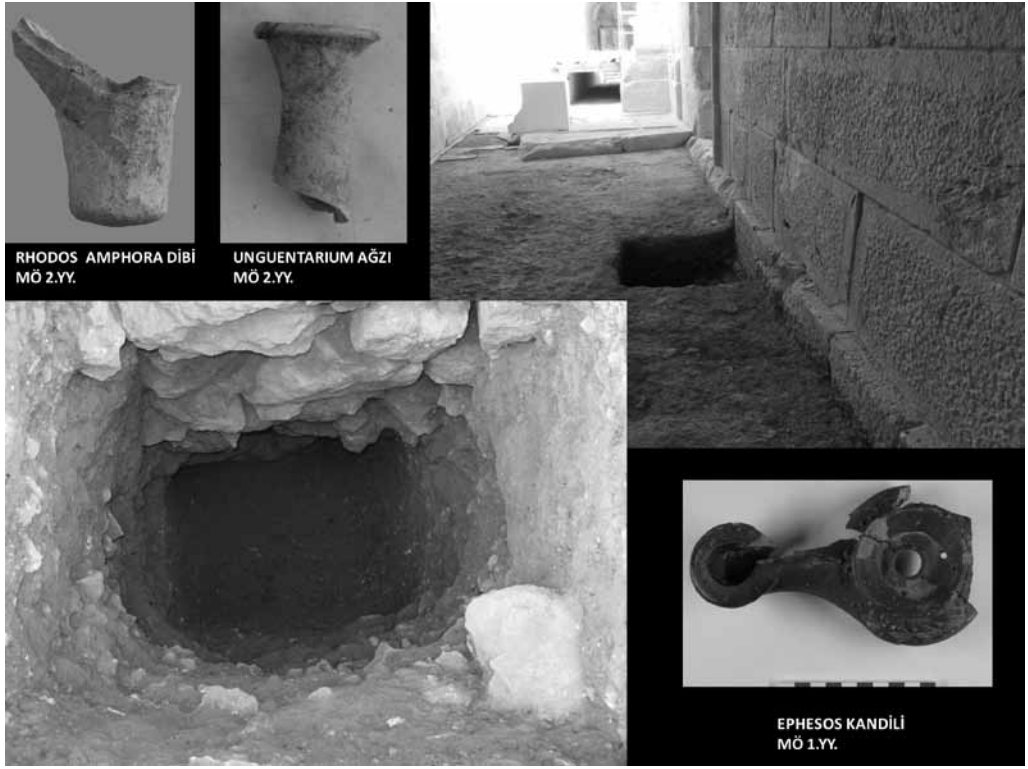
Sayın Prof. Dr. Şahin, işte bu köprünün Apollon Tapınağı olduğunu ve Karaçay ya da Eşen Çayı'ndan gelen bir sel felaketi ile yok olduğunu iddia etmektedir. Burada sayfalar dolusu gereksiz irdeleme ve yorumları tek tek ele almadan, pozitif bilimin konu hakkında ne gördüğünü tek adımda anlatmak isterim: Konunun Ülkemizdeki en önemli araştırmacısı olan saygın bilim insanı Prof. Dr. Ertuğ Önen, 1992-2000 yılları arasında tüm Likya'da paleocoğrafya ve jeoarkeoloji araştırmaları yapmıştır. Bu bağlamda kendisi Patara'da 1993 yılında 24, 1995 yılında 9, 1997 yılında 8 ve 1999 yılında 3 kez olmak üzere toplam 44 adet jeomorfolojik delgi sondaj yapmış ve karot almıştır; bu sondajlardan 3 adedi de Kısık mevkiindedir. Sayın Prof. Dr. Şahin'in de haberdar olduğu, ancak kendi çizdiği resmin aksini ortaya koydukları için ele almadığı ve okuyucuya da söylemediği bu sondajların sonuçları muhtelif makalelerde yayınlanmıştır (Örn.: E. Öner, "Zur Geomorphologie der Eşen-Deltaebene und des antiken Hafens von Patara in der Südwesttürkei", Adalya III, 1998, 207-220). Sayın Prof. Dr. Ertuğ Önen tüm Eşen Ovası ile Kaş-Demre Platosu, Finike Ovası (Limyra) ve Demre Ovası'nı (Myra) kapsayan bu çalışmalarını bir bütün olarak yayınlamıştır: E. Önen, Likya'da Paleocoğrafya ve Jeoarkeoloji Araştırmaları. Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayın No:182 (2013). İşte tüm bu araştırma ve karot sonuçlarına göre, "Kısık boğazındaki kemer biçimli yapı kalıntısının içini dolduran ve örten, çevredeki kırmızı lateritik karakterli sedimanların Makmara deresi ve kolları ile taşınmasıyla burada biriken kolüvyal depolardır.Kısık boğazındaki kolüvyal birikim, Makbara deresinin yakın çevreden taşıdığı unsurlar olup Eşen ovasında değişen taban seviyesine bağlı olarak burada birikmiştir". *Özlücesi, Patara'da Kısık mevkiinde herhangi bir sel ya da başka bir felakete ait hiçbir iz yoktur.*

Sayın Prof. Dr. Şahin tapınak tezinin savunması olarak "çünkü kemer yapısı Apollon Tapınağı'nın zemininde içi kutsal suyla dolu dehlizlere ait olabilir" demektedir. Anlaşılan kendisi, bu kemer konstruksiyonunun sadece tek tarafının açık olduğunu sanmaktadır! Oysa bu kemerin iki tarafı da düzgün biçimde açıktır, tıpkı köprülerde olduğu gibi! (Res.9). **Kısık'taki kemerli yapı, tekli ya da çoklu geçişi olan bir sel drenaj köprüsüdür.**

Son olarak değinmek istediğim konu ise **Patara'daki meclis binasıdır**. Bu konu Sayın Prof. Dr. Şahin tarafından özellikle S. Şahin, Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae. Likya Eyaleti Roma Yolları (2013) 133 vdd. ("*Şahin, Stadiasmus*" biçiminde kısaltılarak kullanılacaktır) ile Arkeoloji ve Sanat 134, 2010, 175 vdd. yayınlarında öylesine karmaşık, yanlış yüklü, demagojik ve hakaret dolu bir biçimde okuyucuya sunulmuştur ki, açıklamaların bütünü, kapsamları itibarı ile bu yazının kapasitesini aşacaktır; bunun

Resim 9: Kısık'taki Prof. Dr. Şahin tarafından Apollon Tapınağı olduğu iddia edilen sel köprüsü (Kaynak: Prof. Dr. Ertuğ Öner).

Resim 10: Patara Meclis Binası'nda yapılan bir sondajdan çıkan bazı Hellenistik buluntular.

yeri bir diğer yayın için öngörülmüştür. Fakat burada hem "Patara kazıcılarına" hem yapıya yönelik gerçekleri maddeler halinde de olsa sıralamakta yarar vardır:

*Sayın Prof. Dr. Şahin, Patara'da ele geçen Dionysios adındaki bir mimarın epigramından hareketle, söz konusu yapının meclis binası değil, bir odeion olduğunu iddia etmektedir. Kendisi tarafından MS 3. yüzyıla tarihlenen, ancak daha kuvvetli bir olasılıkla 2. yüzyılın sonlarına doğru yazılmış bu metinde, mimarın odeion yapısına bir çatı yaparak ünlendiği okunmaktadır.

*Sayın Prof. Dr. Şahin'in düşüncelerini temelden etkileyen en büyük yanlış, bu yapının MS 3.yy.da yapılmış 'öncesiz' bir odeion olduğuna inanması ve bouleuterion olarak kullanılmış olup olamayacağı olasılığını da bu kökten yanlış bilgi ya da bilinçli yanlış iddia üzerine oturtmasıdır. **Oysa bu yapı MS 3. yüzyılda bir odeion olarak yapılmamıştır. Bundan öncesinde çok uzun bir bouleuterion/meclis binası evresi vardır. Çünkü;**

*Yapı, hem T. Korkut-G. Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara 2, 1 (2007) 57 vdd. hem de H. İşkan-E. Dündar, "Meclis Binası Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", KST 34. 3 (2013) S. 178'de ortaya konduğu gibi **Geç Hellenistik Dönem'de inşa edilmiştir (Res.10).**

*Eğer Sayın Prof. Dr. Şahin tek bir yazıya bağlı kalmayıp, ilgili arkeolojik yayınların birkaçını dahi okuyabilmiş olsaydı, şu çarpıcı gerçekleri de okuyucu ile paylaşması gerekirdi ve böylece ortaya attığı "hakaret tezi" de kendiliğinden iptal olurdu. Örneğin odeionlar ile ilgili çok sayıda araştırmancının en önde gelenlerinden biri olan R. Meinel, Das Odeion. Untersuchungen an überdachten antiken Theatergebäuden (1980) adlı eserden; (Geç-) Hellenistik Dönem'de Anadolu'da inşa edilen bu tür 'oturma sıralı' yapılara 'odeion' denmediğini, onların bu coğrafyadaki tek tanımının 'bouleuterion' olduğunu, Anadolu'da odeionların ancak Roma Çağı'nın ilerleyen sürecinde ortaya çıktıklarını, Vitruvius'un bile henüz odeion sözcüğünü değil, bunun yerine örneğin Pompeii'deki 'Küçük Tiyatro' diye bilinen yapı grubunun da içinde olduğu 'theatrum tectum=üstü kapalı tiyatro' terminolojisini kullandığını öğrenilebilirdi. *Bu durumda Geç Hellenistik*

Dönem’de inşa edilen Patara Meclis Binası’na, MS 2.İ3. yy. tarihli bir yazıttan hareketle ‘odeion’ denemeyeceği de görülmektedir.

*“Bu kapasitede ve sahne binasına sahip bir yapının özel olarak bouleuterion (kent meclisi binası; yani belediye binası) amacıyla yapılmadığı kesin; bazı kentlerde müşterek kullanıldığı ya da kullanılabileceği ise bir varsayımdır” diyen Sayın Prof. Dr. Şahin, konuyla ilgili herkesin daha ilk bakışta gördüğü ve T.Korkut-G.Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara 2, 1 (2007) yayınında da açıkça ortaya konan iki gerçeği, sahne binasının yapının ilk evresine ait olmadığı gerçeğini ve cavea’nın bu sonraki evrede büyütüldüğü için kapasitenin arttırılmış olduğu gerçeğini, kitaba sürekli atıfta bulunmasına rağmen, okuyucusundan saklamaktadır. Bu gerçek, yapının restorasyon sürecinde yapılan sondajlarla başka noktalarda da açıklığa kavuşmuştur. Müşterek kullanım konusu ise, arkeolojide genel hatları ile tümüyle kabul gören kanıtlanmış bir yaklaşımdır, örneğin; L. Zabran, “Vorbericht zur sogenannten Tribüne im Artemision von Ephesos -ein neues Odeion im Heiligtum der Artemis”, ÖJh 80, 2011, 341 vdd.

*“Bununla beraber Patara’daki odeion’un, Efes’te ve bir çok diğer kentte olduğu üzere, kent meclisi binası (bouleuterion) ya da halk meclisi binası (eklesiasterion) olarak da kullanılmış olması ihtimal dahilindedir” diyen Sayın Prof. Dr. Şahin, Efes’teki yapının da diğer pek çok benzeri gibi Geç Hellenistik Dönem’de Meclis Binası/Bouleuterion olarak inşa edilmiş ve Roma çağında da odeion olarak düzenlenmiş olduğunu unutmış görünmektedir; W. Alzinger, “Die Lokalisation des hellenistischen Rathauses von Ephesos”, H. Büsing-F. Hiller (Edit.), Bathron. Festschrift für Heinrich Drerup (1988) 21 vdd.

*“Ancak, söz konusu bu tür kamu binaları Perge gibi, Patara ile her bakımdan karşılaştırılabilecek bir kentte, İ. s. 1. yy’da devlet agorası bitişiğinde bağımsız binalar olarak yapıldıklarına göre, Patara’da da söz konusu bouleuterion ya da eklesiasterion’un odeion’dan ayrı ve daha düşük kapasiteli bağımsız yapılar olma olasılıklarını daha ağırlıklı olarak göz önünde tutmak gerekir” diyen Sayın Prof. Dr. Şahin, Patara’daki bouleuterion/ eklesiasterion’un devlet agorasının, prytaneion’un ve tiyatronun bitişiğindeki konumu ile ve de ayrıca aynı dönemde (Geç Hellenistik) gerçekleşmiş bir kent planı düzenlemesinin ürünü olarak da ancak bir meclis binası olabileceğini görememiştir; örneğin lasos’ta olduğu gibi; D. Levi, Gli scavi di lasos, ASAtene 29-30, 1967/1968, 546 vdd.

*“Bir kent meclisi, yani boule idari açıdan kente bağlı tüm cemaatlerin temsilcilerinden, yani bouleutes’lerden meydana gelmekteydi” diyen Sayın Prof. Dr. Şahin, Patara Meclis Binası’nın önünde duran ve üzerlerinde Patara Boulesi’nin meclis üyelerinin isimlerinin bulunduğu yazıtlardan, bunlar yayınlanmış olmalarına rağmen ve benzer bir yazıtı (Gagai’da bulunan Bouleutai yazıtı) bizzat ele almış olmasına rağmen (Şahin, Stadiasmos 71 vd.), okuyucuyu bilgilendirmemektedir. Bu yazıtların kazındığı bloklar, Meclis Binası’nın depremde yıkılan duvarlarına ait olup, İmparator Claudius Dönemi’ne tarihlenmektedir. Peki bu İmparatorun döneminde, yani MS 41-54 yılları arasına tarihlenen ve duvar bloklarının üzerine bouleutes’lerin isimlerinin yazılı olduğu bir yapı, nasıl bir gerekçe ile MS. 3.yy.da yapılmış bir ‘odeion’ olabiliyor? Görüldüğü gibi, hem kazı yoluyla ele geçen arkeolojik veriler hem de yapının mimari evrelerinin belirlenmesi ile ortaya çıkmaktadır ki, Patara’da Geç Hellenistik Dönem’de, yani eyalet başkenti olmasından çok daha önceden itibaren bir meclis binası vardır!

*Enteresan bir biçimde ne zaman ki Sayın Prof. Dr. Şahin arkeolojik verileri göz ardı ederek ve sadece yazıtlardan hareketle antik yapılarla ilgili kanaat bildirmiştir, işte orada köklü yanılgıların içine düşmüştür. Bunun en çarpıcı örnekleri Patara dışında Perge antik kentine yönelik olarak da yaşanmıştır. Kendisinin üstelik de yapıya ait olmayan bir arkhitrav bloğundan hareketle İmparator Nero Dönemi’ne (MS 54-68) tarihlenmek istediği Perge Tiyatrosu’nun, A. Öztürk ve N. Atik’in çok yönlü araştırmaları

ile Geç Antoninler-Erken Severuslar ve Erken Severuslar-Orta Severuslar (genel olarak MS geç 2.yy-MS erken 3.yy) olmak üzere iki yapı evresine sahip oldukları anlaşılmıştır. Yine Perge'deki kuzey-güney sütunlu caddesi, aidiyetsiz iki farklı arkhitrav yazıtı üzerinde Sayın Prof. Dr. Şahin tarafından İmparator Tiberius Dönemi'ne tarihlenmek istenirken (MS 14-37), konunun uzmanı A. Özdzibay tarafından kent (aynı Patara'da olduğu gibi mimarisi ile kendisini çok az belli eden) Hellenistik geçmişine dikkat çekmekte ve bu caddenin İmparator Hadrian Dönemi'nden (MS 117-138) itibaren sütunlu bir 'Roma Caddesi' haline dönüştürüldüğünü kanıtlamaktadır; A. Özdzibay, Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi, Adalya Ekyayın 10 (2012) 80 vdd. ve tiyatro için 73 vdd. Kendisinin Patara'da da yaşadığı sorun, işte bu bakış açısından kaynaklanmaktadır.

*Kazının epigrafist üyesi Engelmann, her ne kadar aynı kitabın sonunda (orada s. 157-167) söz konusu bina yıkılığında Erken Bizans surunda devşirme taş olarak kullanılmış ve binanın hemen bitişiğindeki agoradan getirilmiş oldukları kesin olan onur yazıtlarını tanıtıyor ve T. Korkut da bunları bina yıkılığında "in situ" buluntular gibi göstererek (s. 79) Likya Birliğinin Meclis Binası tezine destek gibi göstermeye çalışıyorsa da....

Sayın Prof. Dr. H. Engelmann ve Sayın Prof. Dr. T. Korkut, bugüne kadar yaptıkları çalışmalarıyla bilim dünyasında saygın bir konuma gelmişlerdir. Her ikisine de; başka yerde ortaya çıktıklarını görmeden, bilmeden, tamamen düşmanca bir tavırla gerçekten Meclis Binası'nda bulunmuş yazıtları, orada bulunmuş gibi gösteriyorlar demek, çok büyük bir haksızlıktır, haddini aşmaktır ve ayıptır. Türkiye'deki hiçbir kazıda böyle bir şey yapılmaz, yapılamaz, yapılmamıştır. Her kim ki Sayın Prof. Dr. Şahin'in kendi çizdiği resmin dışında kalmaktadır, onun ipi en korkunç iftiralarla derhal çekilmektedir. Bu yazıtlar ve yapının kalıntıları içinden çıkarılan diğer daha birçok yazıt, onun Likya Birliği'nin Meclis Binası olduğu konusundaki en önemli kanıtları oluşturmaktadır. Değilse, bu kadar çok birlik kararının yapıyla olan ilişkisi nasıl açıklanabilir?

*Sayın Prof. Dr. Şahin'in şu cümlesi de hem gerçeği yansıtmamakta, hem de yanlış bir yorumla sunulmaktadır: "Öte yandan Patara kazıcıları 2001 yılına gelene dek, Likya Birliği halk meclisinin (ekklesia) yıllık toplantılarını tiyatrodaki yapıda yaptığını iddia etmekteydiler. Zira 2000 yılı sonuna doğru piyasaya çıkan R. Behrwald'ın "Der lykische Bund" başlıklı kitabının 187. Sayfasının 112 nolu dipnotunda aynen şu satırlar okunmaktadır:"Noch unveröffentlichte epigraphische Neufunde, auf die mich F. Işık hingewiesen hat, könnten dafür sprechen, in dem Theater von Patara den Tagungsort der Bundesekklesia zu erkennen= F. Işık tarafından dikkatime sunulan ve henüz yayımlanmamış yeni epigrafik belgeler Likya Birliği'nin toplantı yerinin Patara tiyatrosu olduğuna işaret etmektedir".

Verilen Almanca cümlelerin çevirisinde son kısım en can alıcı noktasında değiştirilmiştir; yazar "işaret etmektedir" diye kesin bir söylem içinde değildir, "işaret edebilir" diye kanaat bildirmektedir. Ve bu kanaat yazarın kendisine aittir; F. Işık'ın sözü ya da kanaati değildir. Durum böyleyken Sayın Prof. Dr. Şahin, hiç var olmayan bir olgudan, kesinleşmiş bir yargı çıkarmakta ve bundan da bir sonuca gitmektedir.

Ancak daha da vahim olanı okuyucuyu yanıltmaya yönelik şu doğru olmayan ifadedir: Patara kazıcıları 2001 yılına gelene dek, Likya Birliği halk meclisinin (ekklesia) yıllık toplantılarını tiyatrodaki yapıda yaptığını iddia etmekteydiler. Oysa Kazı Başkanı Sayın Prof. Dr. Fahri Işık hem 1999 hem de 2000 yılında yaptığı yayınlarda bu yapının Likya Birliği toplantılarına ev sahipliği yaptığı konusunu yazmış; aynı zamanda mimar Dionysios yazıtını da anarak odeion meselesine değinmiştir:

F. Işık, "Patara. Eine lykische Metropole erwacht aus ihrem Dornröschenschlaf", Antike Welt, 5. Heft, 1999, S. 486.

F. Işık, Patara. The History and Ruins of the Capital City of Lycian League (2000) 127-130.

Bu kitabında F. Işık aynı zamanda Vespasian Hamamı olarak bilinen Hamamın Nero döneminde yapılmış olabileceği konusu ile Delikkemer yazılarına da değinmektedir. Yani bu konular, görüldüğü gibi Sayın Prof. Dr. Şahin yazdı diye bizlerin gündeminde olmamıştır. Bu gerçekler, Sayın Prof. Dr. Şahin'in tüm iddialarında kendini gösteren bilgi eksikliği ve kendi doğrusundan başka her şeyi okuyucudan gizleme ve hatta farklı anlatma alışkanlığının pek çok örneğinden sadece biridir.

*Likya Birliği'nin idari işleyiş mekanizması hakkındaki verilerimiz halen çok kısıtlıdır ve ilgili literatürde bu konulardaki tartışma ve irdelemeler devam etmektedir. Özellikle birliğin resmi kuruluşundan MS 43 yılında eyalet olmasına kadar geçen süreçteki son derece kısıtlı bilgilerimiz, Starabon'un Artemidoros üzerinden anlattıkları üzerinde temellenmektedir (Strabon 14,3,3); Roma Çağı içindeki Likya Birliği ise, başlıbaşına bir inceleme konusudur. Artemidoros'a göre Hellenistik Dönem'de bir birlik meclisi (συνέδριον) vardır; Roma Çağı'nda ise bir βουλή ve bir ἐκκλησία olmak üzere iki meclis söz konusudur. Hellenistik Dönem'de yıl içinde birkaç kez toplantı olabilirken, Roma Çağı'nda her iki Meclis de –normal koşullarda- yılda bir kez toplanır; βουλή her yıl eylül ayının ikinci yarısında, ἐκκλησία her yıl ekim ayında olmak üzere. Her ikisinin çok az da olsa ortak toplantı yaptıkları da bilinmektedir. Hellenistik Dönem birlik meclisinin kaç kişi olduğu bilinmemektedir. Roma Çağı için ise Opramoas ile ilgili bir yazıttan 2000 κοινόβουλοι olduğunu öğrenmekteyiz. Koinoboulion, çok büyük bir olasılıkla Ekklesie ve Boule'yi birlikte kapsamasına rağmen, Sayın Prof. Dr. Şahin bunları ayrı ele almakta ve böylece bu kez 4000 sayısına ulaşarak **“bu kadar insanı ancak bir tiyatro alabilir”** demektedir. Şimdi varsayalım ki Likya Birliği'nin MS 150 yılları civarındaki kişi sayısı kendisinin iddia ettiği gibi 4000 olsun:

Fakat: Likya'da, MS 2.yy. sonlarından itibaren odeion olarak da kullanıldığını bildiğimiz Patara'daki yapı dışında başka odeion bugün itibarıyla yoktur. Likya'da Pinara, Arykanda, Rhodiapolis, Trabenna ve Mnara'daki 50-100 kişilik bouleuterionlar dışında başka meclis binası da yoktur. En büyük sorun ise Likya'daki tiyatrolardadır. Bölgede hepsi Hellenistik Dönem'de yapılmış ve Roma Çağı içinde genişletilip büyütülerek bugünkü görünüşlerini almış olan tiyatroların oturma kapasitelerine bakıldığında bu sorun ortaya çıkmaktadır: Zira Likya'da sadece Myra, Letoon, Limyra, Telmessos, Tlos ve Patara tiyatrolarının oturma kapasitesi 4000'in üstündedir. Bölgenin toplam 30 tiyatrosundan geri kalan 24'ü, 4000 sayısının çok altında kalan bir büyüklüğe sahiptir; Örn.: İdebessos (250), Apollonia (750), Olympos (1900), Phaselis (2400), Ksanthos (2600) vs. Patara haricinde diğer 5 büyük tiyatronun bu büyüklüğe ne zaman ulaştıkları da henüz tümüyle açıklığa kavuşmuş değildir: B. Tıbıkoğlu, Rhodiapolis Tiyatrosu ve Likya Tiyatroları İçindeki Yeri (2012). O halde Sayın Prof. Dr. Şahin'in sayıları doğrultusunda Likya Birliği'nin toplantılarını bu 6 kentin haricinde yapmaları, o da ancak MS 2.yy. ın ortalarından itibaren olmak üzere, mümkün görülmemektedir. Fakat bu durum, daha Artemidoros tarafından belirtilen, toplantıların seçimle belirlenen farklı kentlerde yapıldığı bildirimini de çeliştirmektedir. Ayrıca Artemidoros, toplantıların nerede yapıldığı konusunda hiçbir şey söylememektedir. Öte yandan Artemidoros'un ya da Strabon'un yazdıkları 'mutlak doğrular' mıdır? Likyalılar için Girit'ten geldiler diye yazan Herodot'un hata yaptığı, Patara Yol Kılavuz Anıtı'nda Likyalıların ana yurdunun Trmmili/Dirmil'de lokalize edilmesiyle ortaya çıkmamış mıdır? Görüleceği gibi içinde hala açığa kavuşturulmamış pek çok nokta içeren bu konu, bilim dünyasında aslında, Sayın Prof. Dr. Şahin'in refere ettiği O. Treuber, Geschichte der Lykier (1887) kitabından bu yana tartışılmaktadır. Bilim insanları bu konuda farklı görüşler içinde olma hakkına sahiptirler; olmuşlardır ve olmaktadırlar. Bu anlatım içinde bilimsel etik ve yöntem açısından tek önem kazanan nokta, resmi kuruluş tarihi MÖ 168/167 olarak kabul edilen Likya Birliği'ne, MS 150 yıllarında yazılmış Opramoas yazıtı üzerinden, yani tam 300 yıllık! bir süreçten geriye dönerek yorum yapılamayacağı gerçeğidir. Ancak ne yazık ki Sayın Prof. Dr. Şahin'in kendi görüşlerini kabul ettirmek için uyguladığı en belirgin yöntem budur.

*Sayın Prof. Dr. Şahin Patara Meclis Binası ve Likya Birliği ile ilgili tüm söylemlerinde ve yazdıklarında, Roma İmparatorluğu Çağı'nın verilerini alt yapı olarak kullanmaktadır. Oysa Likya Birliği'nin, Likya bir Roma Eyaleti oluncaya kadar geçirdiği dönem, idari mekanizmaları açısından gerek Strabon gibi antik yazarların ("*Likyalılar öyle uygar ve nezih bir şekilde yaşamlarını sürdürdüler ki, şimdiye kadar hiç utanç verici kazanç istekleri olmadı ve atadan kalma Likya Birliği'nin nüfuz alanı içinde yaşadılar*"), gerekse günümüzde birçok tanınmış bilim insanı tarafından övgü ile öne çıkarılmıştır (M. Adak, bkz. Şahin, Stadiasmos, S. 72: "*Yazıtta bütün hür Likyalılara yasa karşısında eşit haklar sağlayan hukuk düzeninin ve öncelikle politik kurumları kapsadığını düşündüğümüz πατριοι νόμοι'un yeniden kurulduğu ifade edilmektedir*"; S. 53: "*Cumhuriyet döneminin ortalarından itibaren Küçük Asya'nın bazı bölgelerini art arda egemenliği altına alan Roma, Claudius devrine gelinceye kadar Likya'yı ilhak işine girişmemişti. Her ne kadar Likyalılar Roma'dan bağımsız bir dış politika izleme serbestliğine sahip değildilerse de, kendi dağlık coğrafyalarında birlik ve beraberlik içinde yaşadıkları ve devrin süper gücü Roma'ya itaat ettikleri sürece, onun emperyal temsilcilerine ülkenin iç işlerine karışma fırsatını vermemişlerdi*"; S. 57: "*Her ne kadar Birlik Halk Meclisi bazı yetkilerini Veranius tarafından yeni oluşturulan Birlik Danışma Meclisine bırakmışsa da, politeia yetki ve organlarının tümünden devredilmiş olması söz konusu olamaz*").

İşte Aydınlanma Çağı'nın ünlü yazarı Montesquieu'nün De L'Esprit des Lois (Yasaların Ruhü Üzerine) adlı eserinin 9. Kitabında Likya Birliği'nin yönetim biçimini "eğer mükemmel bir konfederasyon cumhuriyet örneği vermem gerekirse Likya'yı gösteririm" sözleriyle övmesi, Birliğin bu en az 210 yıl süren Hellenistik Dönem süreci ile bağlantılıdır. Günümüzdeki "Federalismus" kavramının özellikle Likya Birliği bağlamında kullanılmasının ne büyük bir bilimsel yanlış olduğu, kezlerce yazılmıştır (Örn.: T. Korkut, "Antik Çağlarda Amphitionia, Symmachia, Sympoliteia Yapılanmaları ve Likya Birliği" (B. Can-M. Işıkli (Edit.), Doğudan Yükselen Işık. Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı (2008) 138 vd.). Dolayısı ile yüzlerce yıllık ve farklı dinamiklerle oluşan bir süreci, bilimsel analitik yöntemlerin dışında sadece kendi düşüncesine "yarayanı!" seçerek anlatmak, bilim ahlakı bağlamında asıl sorgulanması gereken noktadır.

*Konunun en önemli araştırmacılarından olan J.A.O.Larsen, "Representation and Democracy in Hellenic Federalism", Classical Philology 40.2, 1945, 65-97; ay., "Lycia and Greek Federal Citizenship", Symbolae Osloenses: Norwegian Journal of Greek and Latin Studies 33, 1957, 5-26; ay., Greek Federal States. Their Institutions and History (1968) 240-263; R. Behrwald, Der lykische Bund (2000) özellikle S. 187; Th. Marksteiner, Lykien. Ein archaologischer Führer (2010) S. 98; Ch. Marek, Geschichte Kleinasien in der Antike (2010) S. 520 gibi bilim insanlarının yazdıkları, Patara'daki Meclis Binası ile ilgili olarak T.Korkut-G.Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara 2, 1 (2007) kitabında ortaya konan ve bizim de paylaştığımız görüşlerin doğru olduğunun kanıtlarıdır. Likya tarihini ve kültürünü hiç kuşkusuz en iyi bilen bilim insanlarında biri olan Prof. Dr. Frank Kolb ise, H.Brandt-F. Kolb, Lycia et Pamphylia. Eine römische Provinz im Südwesten Kleinasien (2005) adlı kitapta meclis binasının bir resmini de basarak, yapıyı "Ekklesiasterion, Patara'daki Likya Birliği toplantı yapısı" olarak tanımlamıştır. Görüldüğü gibi Sayın Prof. Dr. Şahin'in "Ben eleştirilerimi bilimsel belgelere dayanarak yapıyorum" söylemi, gerçeği yansıtmamaktadır (Arkeoloji ve Sanat Dergisi 135, 2010, S. 142).

*"Zira örneğin 2002 yılında editör olarak yayımladığım 'Likya İncelemeleri' başlıklı kitabın GİRİŞ sayfasında Fransız yazar Montesquieu'nün 'De l'esprit de lois' başlıklı eserine atıfta bulunarak bu yazarın Likya Federatif Devlet Sistemini övdüğünü ve modern federatif cumhuriyetlere örnek olarak gösterdiğini yazmış, bu yazarın bu bilgileri Amasyalı Strabon'dan aldığını belirterek, biz Türklerin bu tür bilgileri ikinci elden değil, kendi içimizden biri olan ülkedaşımızın orijinal eserinden, yani Eski Yunanca'dan okuyup

anlamamız gerektiğini dile getirmeye çalışmışım. Bu masumane arzu o güne kadar Montesquieu'yü ne sözlü ne de yazılı olarak ağızlarına almamış olan Patara kentinin kazıcılarını harekete geçirdi. Montesquieu'nün sözlerini evirip çevirip, işi demokrasi-nin Patara'da doğduğu, ilk demokratik parlamento binasının Patara'da yapıldığı gibi gülünç iddialara kadar götürdüler. Bu iddiaya bir de somut kanıt gerekiyordu; onu da buldular. İ.s. 3. yy.'da yapılan "odeion" (cavea'lı konser salonu) binasını "Likya Birliği Meclis Binası" olarak medyatik kültürümüze ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne armağan ettiler".

Strabon'un yazdıkları MS 24/25 yılından, Montesquieu'nin Likya Birliği'nin demokratik yapısı üzerine yazdıkları da 1748 yılından beri bilinmektedir! Ve elbette ki bu yayınlar biz yılların Likya araştırmacıları tarafından, Sayın Prof. Şahin'in 2002 yılında yayınladığı makalesinden çok daha önce okunmuştur ve üstelik bu "negatif taklitçi kazıcı hanım" Strabon'u kendisinin istediği gibi Eski Yunanca'dan da okumuş-anlamıştır. Her yazdığını ilk ve tek kabul edip, diğer bilim insanlarının her şeyi kendi yazdıklarından öğrendiğini sanarak "negatif taklitçiler" demek, ancak kendine has bir mantığın tezahürü olabilir.

Likya birliği konusunda da çok erken dönemlerden itibaren sayısız yayın yapılmıştır; bu bağlamda örneğin R. Behrwald, Der lykische Bund. Untersuchungen zu Geschichte und Verfassung (2000) adlı eserin bibliyografyasında 600 kadar yayın bulunmaktadır; bunların çok büyük bir kısmı, 1988 yılından bu yana Likya'da çalışan bizler tarafından okunmuş ve değerlendirilmiştir.

Kazı heyetinden hiç kimse bu güne kadar 'ilk meclis, ilk parlamento, dünyanın en eski parlamentosu, demokrasinin doğduğu yer' sözlerini söylememiş, yazmamıştır. İnternet ortamındaki bilgi ve söylem kirliliğinden kaynaklanan bu durumun, bizlerle hiçbir ilgisi yoktur. Nitekim kendisi de, medyada üzerimize kışkırttığı kişiler de bu söylemlerin bize ait olduğuna dair hiçbir kanıt ortaya koyamamışlardır.

*"Kaldı ki, tamamen baştan savma yapılan restorasyonu yüksek kamu meblağlarına mal olan bu yapı....."

Bu yapıyla ilgili her türlü ana karar ve değerlendirme, proje ve statik güçlendirme sürecinden itibaren bir Bilim Kurulu tarafından gerçekleştirilmiştir. 19-20 Eylül 2009 tarihinde Patara'da düzenlenen çalışmaya, kazı heyeti dışında çağrılan farklı bilim dallarından konusunda uzman 13 bilim insanı ile ilgili kurumların teknik temsilcileri ve Mimarlar Odası gibi sivil toplum örgütleri, yapıyı yerinde incelemişler, ortaya konulan bulguları değerlendirmişler ve restorasyona yönelik kriterleri belirleyerek bir sonuç bildirgesiyle kayıt altına almışlardır (**Res.11**). Meclis Binası, bu bildirge doğrultusunda başta Venedik Tüzüğü olmak üzere evrensel restorasyon kriterleri doğrultusunda ve tüm yapı evreleri korunarak restore edilmiş; yapıda nasıl olduğu bilinmeyen noktalarda hiçbir tamlamaya gidilmemiştir. Ülkemizde her türlü restorasyonda örnek alınması gereken bu çok katmanlı ve konunun tüm paydaşlarının katılımı ile gerçekleştirilen proje süreci, uygulama aşamasında da devam etmiş; Bilim Kurulu restorasyonda ortaya çıkan her zorunlu revizyonu yerinde görerek karar vermiştir. Ayrıca Milli Saraylar bünyesinde var olan bir ikinci Bilim Kurulu da çalışmaları ilk gününden itibaren denetlemiştir. Ve çalışmaların tüm aşamaları Antalya Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun onayı ile yürütülmüştür.

Şimdi aşağıda maalesef yeniden yazmak zorunda kaldığım cümleler ise, Sayın Prof. Dr. Şahin'in Patara ve çalışanlarına karşı iç dünyasında büyüttüğü ve bizim için anlaşılması mümkün olmayan öfke ve nefretin ulaştığı son noktayı! göstermektedir. 'Sözün bittiği yer', işte böyle bir şeydir!!

*"Sonuç olarak, T. Korkut ve G. Grosche'ye siyasal çevrelerin ve onun kazı yerindeki uzantılarının sorumsuzca dikte ettirdikleri, "Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara II.1, 2007" başlıklı çalışma içerik bakımından her ne kadar yararlı bir çalışma sayılabilirse de, politik mülaha-

zalarla binaya yüklenmek istenen fonksiyonlar bakımından akliselimden ve objektiflikten tamamen yoksun bir yayındır. Kitabın iç kapak sayfası II'ye Mustafa Kemal Atatürk'ün "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" veciz sözü yerleştirilerek kitap içeriğine yapılan gönderme ise, en hafif tabiriyle, densizliktir. Çünkü Mustafa Kemal'in tam bağımsız Cumhuriyetinin temel felsefesini yansıtan bu veciz sözün karşısına mandacılığı çağrıştıran çirkin kitap başlığı "Versammlungsgebäude des Lykischen Bundes" (Likya Birliği Meclis Binası), hakimiyetin kayıtsız şartsız üçüncü sınıf bir Roma valisine ait olduğu, emperyalizmin emir kulu bir eyalet meclisini temsil etmektedir".

Bir yapıyı Likya Birliği Meclis Binası olarak tanımlamaktan; politik mülahazalara, mandacılığa, emperyalizme, doğduğumuzdan beri başımızın üstünde bir taç olarak taşıdığımız Ulu Önderimiz'e karşı densizlik etmeye nereden ve nasıl gelinmiştir?, bunu akıl sağlığı yerinde olan hiç kimsenin anlama imkanı bulunmamaktadır. Sadece kendi işlerini yapmakla uğraşan iki saygın bilim insanına hangi siyasal çevreler neyi dikte ettirmişlerdir? Bu iki bilim insanının başkasının söylediklerini yazan kişiler olarak aşağılanması kime hak olabilir? Tamamı Almanya'da yazılmış olan ve bu yazım sürecinde orada kezlerce konferanslar halinde bilim dünyasına sunulan bir kitap, Sayın Prof. Dr. Şahin'in zihnindekilerle örtüşmüyor diye böylesine bir iftiraya nasıl uğrayabilir? Ancak ne buna, ne de "Patara kazıcılarına siyasal çevrelerin uzantıları" olarak kara çalınmasına şaşırılmamak gerek; bir Roma valisine "koyu kâfir ve yalaka" diyen zihniyet için kuşkusuz bunlar da rutin hakaret mekanizmalarından biri olmalıdır.

Ancak Sayın Prof. Dr. Şahin'in hakkımızdaki iddiaları bunlarla hızını henüz kesememiştir:

*"Konuya salt sansasyon niteliği dolayısıyla heyecanla sahip çıkan Türk medyası, zaman zaman görüşüme de baş vurmuştur. Ben de, Devlet ve Milletimizin federatif devlet sistemine en hassas olduğu bir ortamda, özellikle şu günlerde bu tür yaklaşımların modern TBMM ile, her ne vesileyle olursa olsun, özellikle Amerika bağlamında, ilişkiye sokulmasının aşağılayıcı benzetmeleri çağrıştıracığı, ülkemizde federatif devlet sisteminin tarihi zemin hazırlayabileceği tehlikesine dikkat çekerek şiddetle karşı çıkmıştım. Bilimi ve kültür mirasını siyasetin enstrümanı haline getirmek bilim etiğiyle bağdaşır mı? (Arkeoloji ve Sanat 134, 2010, S. 180).

Patara'da –yukarıda gösterildiği gibi Geç Hellenistik Dönem'de bir bouleuterion olarak inşa edilen ve belki de birbuçuk asır sonra bir odeion'a çevrilen yapıya Meclis Binası dediğimiz ve yapının Likya Birliği'nin toplantılarına ev sahipliği yaptığını söylediğimiz

Resim 11: Patara Meclis Binası Restorasyon Çalıştayı, 19-20 Eylül 2009.

için 'kazıcılar olarak Türkiye Cumhuriyetini bölmek için düğmeye basmış!' oluşumuzu da, akıl sağlığı yerinde olan hiç kimsenin anlama imkânı yoktur. **Kendilerini tanıyan yerli-yabancı herkeslerin kanıtlı biçimde bildikleri gibi, hayatları boyunca Atatürk'ün izinde duran ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için mücadele etmekten başka hiçbir siyasetin içinde olmayan bizleri, memleketimizin bölünmesi için tarihi zemin hazırlamakla suçlamak, insanların ne tür iftiralara muktedir olduklarının tarihe geçecek bir örneği niteliğindedir.** Bu iftiranın yazıldığı 2010 yılından bu güne yaşananlar, bizim hakkımızı değil, haklılığımızı mizan'a taşımıştır.

Oysa bu "Patara kazıcısı arkeolog hanım", restorasyon bitiminde gerçekleşen devir teslim töreninde, dönemin TBMM Başkanı ve Kültür Bakanı'nın önünde yaptığı ve kayıt altına alınan konuşmada şunları söylemiştir (20.05.2012 Pazar, Saat 10:00):

"Tarihsel kökeni olasılıkla MÖ 2. binyıl Hitit-Mısır ilişkilerindeki Lukkalara kadar geri giden Likya Birliği'ne dâhil kentlerin, aynı soydan halklar olarak ortak bir tarihi geçmiş, dili ve kültürü vardır. İçinde Likyalılardan başka hiçbir halkın bulunmadığı ulusal Lykia Birliği, antik çağlardan bilinen ilk ve tek birlik olmasa da farklıdır, zira "doğrudan demokratik temsil sistemine giden yol, hiçbir yerde Hellenistik Çağ Lykia'sında olduğu kadar iyi izlenememektedir". İşte Montesquieu'nün tanımıyla bu "en mükemmel cumhuriyet modelinin" Anadolu topraklarında bulunuyor olması, çağımızın bu en önemli evrensel değerinin Ülkemizdeki bir kültür varlığı ile bütünleşmiş olması, topraklarında barındırdığı kültürel değerlerin tümüne sahiplenilen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu yapının onarımını üstlenmesindeki temel kriterlerden biri olmuştur.

Bizler bilim insanları olarak, bilimin evrensel doğrularının izinde, Patara'da geçmişten günümüze ulaşan kültürel miras, tarihi çevre ve doğanın bütüncül bir yaklaşımla korunması ve gelecek kuşaklara miras bırakılmasını amaçlıyoruz. Üzerinde yaşadığımız toprakları "vatan" yapan değerlerin ve bu topraklarda onbinlerce yıldan bu yana yeniden ve yeniden yaratılan uygarlıkların gerçek sahiplerinin Anadolu insanından başka hiç kimsenin olmadığını ortaya koymayı ve Dünya'da eşi benzeri bulunmayan bu kültürel mirasın Türkiye Cumhuriyeti'ne ait olduğunu vurgulamayı; ilk ve en önemli görevimiz olarak değerlendiriyoruz".

Sayın Prof. Dr. Sencer Şahin ile Patara kazı heyeti arasında; 1995 yılında Patara Kazievi'ndeki bir toplantıda kendisinin kazı başkanı Prof. Dr. Fahri Işık'a "**senin asistanların ancak Almanlara uşaklık edebilir**" demesi, bu Türk arkeologlarını aşağılayıcı söyleminde ısrarcı olması ve bu nedenle kazı heyetinden çıkarılması ile başlayan süreç, 2014 yılına kadar sürmüştür. O zaman bu olaya tanık olan asistanların içinde bulunan ben Prof. Dr. Havva Işkan ve Prof. Dr. Nevzat Çevik ile Prof. Dr. Fahri Işık, kendisinin 20 yıldır hakkımızda yazdığı tüm aşağılama ve itibarsızlaştırma yazılarına *hukuki yollara başvurduğumuz için* bu dergide aynı üslupla cevap vermedik. Ancak, Arkeoloji ve Sanat'ın 146. sayısında yeniden bu üsluba geri dönmüş olması ve en başta söylediğim gibi "bilimsel hafızayı" bu yanlışlardan "artık yeter" diyerek arındırma zorunluluğu, Sayın Prof. Dr. Şahin'in yazısına hitaben bu karşı-yazıyı kaleme almamı zorunlu kılmıştır. *Çok umuyor ve istiyorum ki, bu hazin durum nedeniyle bu güne kadar paydaş olmaktan onur duyduğum "Patara kazıcılarının" yazdıkları eserlere bile araştırmalarında yer veremeyenler, 20 yıllık bu yanlışın takipçisi olmasınlar.*

1986 yılından bu yana tanıdığım Sayın Prof. Dr. Sencer Şahin'e Allah'tan rahmet diliyorum. Onunla Pataralı Mimius Eucharistos'un mezar stelini birlikte yayınlamıştık. Yazıt ünlü mimus Philistion'un dizeleri ile bitiyordu. Ben de bu başlıksız yazıyı, "kendim için" sonsuza kadar, bu yazıtın farklı bir çevirisinin olduğu sonradan ortaya çıkmış olsa da Sayın Prof. Dr. Sencer Şahin tarafından yapılan şu son satır çevirisi ile bitirmek istiyorum:

"Susuyorum bundan böyle; hayatın bir faizidir bu!"

Havva Işkan, Antalya, 20.01.2015